

॥ श्री गुरुभ्यो नमः ॥

रामरक्षा तथा ज्ञानमाळा

विशेष आभ्यात्मिक पदानां स्वल्प संग्रहः

स्वर्गवासी पंड्या डा. डी. लाल विश्वनाथ,

अंगना स्मरणार्थे

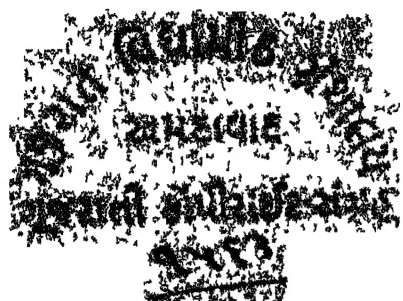
विना मुद्रा

श्रीमन्मलाल डा. डी. लाल तरुणी,

प्रथमपूर्वक लेख.

अभ्यात्मिक-मुद्रित-प्रिन्टिंग-मेक-कंपनी लीमीटेड.

सं. १५, २२.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુવ્ર્માંક ૧૫૬૩

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ૨૧મ ૨૨મ તથા ૨૩મ માળા

વિષય પૃ: ૪

ઉદ્દેશ.

માયામાં લપટાયલા સાંસારિક ઉપાધીઓમાં બદ્ધજીવોનું પારલૌકિક શ્રેય ફક્ત ધર્માચરણથી પોતાની જાંદગી ગાળવામાં છે. જેને પરલોકનો ભય છે તેમજ આ લોકમાં પોતાની જાંદગી સુખ રૂપ બનાવવાની ઇચ્છા છે તેણે ધર્મ સંબંધી જ્ઞાન અવશ્ય સંપાદન કરવું. ધર્મ સંબંધી જ્ઞાન શાસ્ત્રદ્વારા મેળવી શકાય છે. કલીકાલમાં સ્વરૂપ આયુષ્યને લીધે તેમજ વ્યવહારિક ઉપાધીઓને લીધે મુમુક્ષુ જીવો ધર્મ ગ્રંથોનું અવલોકન યથાર્થ કરી શકતા નથી. કલૌત્કારિકીર્તનાત્ એ માહાવાક્યથી કલિયુગમાં ઇશ્વરી જ્ઞાન કેવલ નામસંકીર્તનથી સિદ્ધ થાય છે. જેથી આ પુસ્તકનું મનન તેમજ શ્રવણ તેમજ નિદિધ્યાસન થવાથી પારલૌકીક સુખની પ્રાપ્તિ કરી શકાશે, એવો માહરો દૃઢ વિશ્વાસ થવાથી વિના મૂલ્યે આ પવિત્ર ગ્રંથ ભેટ તરીકે માહરા આત્મિક વર્ગમાં વહેંચવામાં આવ્યો છે. અને તો નિલ નીચમમાં આખો પાઠ અગર એક પણ શ્લોક અગર એક પણ લીટી શુદ્ધ ભાવનાથી શ્રદ્ધાપૂર્વક વાંચવામાં આવશે તો આત્મીક કલ્યાણ થશે ! અસ્તુ.

॥ श्री गणेशायनमः ॥

श्रीसीतारामचंद्राभ्यांनमः ॥ अस्य श्रीरामरक्षास्तोत्रमंत्रस्य ॥ बुध-
कौशिकऋषिः ॥ श्रीसीतारामचंद्रोदेवता ॥ अनुष्टुप्छंदः ॥ सीता-
शक्तिः ॥ श्रीमद्भनूमानकीलकं ॥ श्रीरामचंद्र प्रीत्यर्थे रामरक्षास्तोत्र
जपेविनियोगः ॥ अथ ध्यानं ॥ ध्यायेदाजानुबाहुं धृतशरधनुषंबद्ध
पद्मासनस्थं । पीतंवासोवसानंनयकमलदलस्पर्द्धिनेत्रंप्रसन्नं ॥ वामां
कारूढ सीतामुखकमलमिलल्लोचनं नीरदाभंनानालंकारदीप्तं दधतमुरु
जटामण्डनंरामचंद्रं ॥ १ ॥ इति ध्यानं ॥

॥ श्रीरामरक्षास्तोत्रं ॥

આ રામરક્ષા સ્તોત્રરૂપ મંત્રના, બુધકૌશિક ઋષિ છે, દેવતા શ્રી સીતા-
રામચંદ્ર છે, છંદ અનુષ્ટુપ છે, શક્તિ શ્રી સીતા છે, કીલક શ્રી હનુમાન
છે, શ્રી રામચંદ્રને પ્રસન્ન કરવા માટે રામરક્ષા સ્તોત્રનો પાઠ કરવો.

ધ્યાન—ગોઠણ સુધી જેના હાંઆ હાથ છે, ધનુષ્યાણ જેણે
ધર્યો છે, બ્રહ્માસન વાળીને બેઠા છે, પીળાં વસ્ત્ર જેણે પહેર્યો છે, નવાં
કમળનાં ફળ કરતાં સુંદર જેનાં નેત્ર છે, જે પ્રસન્ન છે, ડાબી કાંઠે ખીરા-
જેલાં સીતાના મુખકમળ ઉપર જેનાં નેત્ર પડે છે, મેઘના સરખી જેની
કાંતિ છે, અનેક પ્રકારના અલંકારોથી જે શોભે છે, અને જે મોટી જટા
રૂપ આશુપથને ધારણ કરે છે તે શ્રી રામચંદ્રજીનું હું ધ્યાન ધરું છું.

॥ શ્રીરામરક્ષાપ્રારંભઃ ॥

ચરિતંરઘુનાથસ્ય શતકોટિપ્રવિસ્તરં ।

एकैकमक्षरं पुंसां महापातकनाशनं । १ ।

શ્રી રામચંદ્રજીનું ચરિત્ર સો કરોડના વિસ્તારવાળું છે અને અકેક અક્ષર તે માણસોનાં મહા પાપને નાશ કરનાર છે. ૧

ध्यात्वानीलोत्पलदयामं रामंराजीवलोचनं ।

जानकीलक्ष्मणोपेतंजटामुकुटमंडितं । २ ।

सासितूणधनुर्बाणपाणिनक्तंचरांतकं ।

स्वलीलयाजगत्त्रातुमाविर्भूतमजंविभुम् । ३ ।

નીલાં કમળના જેવી જેની સ્થામ મૂર્તિ છે, એવાં કમળ સરખાં નેત્રવાળાં સીતાજી અને લક્ષ્મણજી સહિત જટાથી અને મુગટથી શોભીતા, તરવાર સહિત બાલા અને ધનુષ્યાણુ જેના હાથમાં છે એવા, રાક્ષસોના કાળરૂપ (નાશ કરનાર) અને જગત્તું રક્ષણ કરવા માટે પોતાની લીલાથી જે પ્રકટ થયા છે, જન્મ વગરના અને સમર્થ એવા શ્રી રામચંદ્રનું ધ્યાન ધરીને હાહા માણસે પાપને ટાળનારી અને સર્વ કામનાને પુરનારી આ રામરક્ષાનો પાઠ કરવો. ॥ ૨ ॥ ૩ ॥

रामरक्षांपठेत्प्राज्ञः पापघ्नींसर्वकामदाम् ।

शिरोमेराघवःपातु भालंदशरथात्मजः । ३ ।

कौशल्येयोदृशौपातुविश्वामित्रप्रियःश्रुतीः ।

घ्राणंपातुमखत्रातामुखंसौमित्रिवत्सलः । ५ ।

રઘુકુળમાં પ્રકટેલા પ્રભુ મારા માથાની રક્ષા કરો. દશરથના પુત્ર મારા કપાળની રક્ષા કરો. કૌશલ્યાના પુત્ર મારી આંખોની રક્ષા કરો. વિશ્વામિત્રના પ્યારા મારા બે કાનની રક્ષા કરો. યતનું રક્ષણ કરનાર મારી નાસીકાની રક્ષા કરો. લક્ષ્મણજીના પ્યારા મારા મુખની રક્ષા કરો. ॥૪૫॥

જિવ્હાંવિદ્યાનિધિઃ પાતુકંઠંભરતવંદિતઃ ।

સ્કંધૌદિવ્યાયુધઃપાતુભુજૌભમેશકાર્મુકઃ । ૬ ।

વિદ્યાના ભંડાર મારી જીભની રક્ષા કરો. ભરતજીએ નમસ્કાર કરેલા રામચંદ્ર મારા કંઠની રક્ષા કરજો. દિવ્ય આયુધને ધારણ કરનારા રામચંદ્ર મારા ખભાની રક્ષા કરજો. શિવના ધનુષને ભાગનારા રામચંદ્ર મારી જીભની રક્ષા કરજો. ॥ ૬ ॥

કરૌસીતાપતિઃપાતુ હૃદયંજામદગ્ન્યજિત્ ।

મધ્યંપાતુસ્વરધ્વંસીનાભિંજાંબવદાશ્રયઃ । ૭ ।

સીતાના પતિ રામચંદ્ર મારા હાથની રક્ષા કરજો. પરશુરામને જીતનાર રામચંદ્ર મારા હૃદયની રક્ષા કરજો. ખરદેલને મારનારા રામચંદ્ર મારા મધ્યની રક્ષા કરજો. જાંબુવાનના આશ્રય રૂપ રામચંદ્ર મારી નાભીની રક્ષા કરજો. ॥ ૭ ॥

સુગ્રીવેશઃકટીપાતુસન્ધિનીહનુમત્પ્રભુઃ ।

ઉરુરઘુત્તમઃપાતુરક્ષઃકુલવિનાશકૃત્ । ૮ ।

સુગ્રીવના ઈશ્વર રામચંદ્ર મારી કેડીની રક્ષા કરજો, હનુમાનના પ્રભુ રામચંદ્ર મારી સન્ધિની રક્ષા કરો. રાક્ષસ કુળનો નાશ કરનારા રઘુકુળમાં ઉત્તમ રામચંદ્ર મારા બે સાંધાની રક્ષા કરો. ॥ ૮ ॥

જાનુનીમેતુકૃત્પાતૃજંઘદશમુસ્વાંતકઃ ।

પાદૌવિભીષણશ્રીદઃપાતુરામો ચિલંચપુઃ । ૯ ।

સમુદ્રપર સેતુ બાંધનારા રામચંદ્ર મારા ગોઠણુની રક્ષા કરજો. રા-
વણુનો નાશ કરનારા રામચંદ્ર મારી જંઘાની રક્ષા કરજો. વિભીષણુને
સંપત્તી આપનારા રામચંદ્ર મારા પગની રક્ષા કરો. અને રામચંદ્રજી
આખા (મારા) શરીરની રક્ષા કરો. ॥ ૯ ॥

एतांसमबलोपेतांरक्षांयःसुकृतीपठेत् ।

सचिरायुःसुखीपुत्रीविजयीविनयीभवेत् । १० ।

સુકૃત કરનારો જે માણસ આ રામના બળવાળી રક્ષાનો પાઠ કરે
તે લાંબા આયુષ્યવાળો થાય, સુખી થાય, પુત્ર પામે જય મેળવે અને
વિનયવાળો થાય. ॥ ૧૦ ॥

पातालभूतलव्योमचारिणश्छद्मचारिणः ।

नद्रष्टुमपिशक्तास्तेरक्षितंरामनामभिः । ११ ।

શ્રી રામચંદ્રજીના નામથી જેને રક્ષા થઈ હોય તેને પાતાળમાં,
પૃથ્વી ઉપર અને આકાશમાં ફરનારા દૈત્યો જેવાને પણ શક્તિવાન
થતા નથી. ॥ ૧૧ ॥

रामेतिरामभद्रेतिरामचंद्रेतिवास्मरन् ।

नरोनलिप्यतेपापैर्भुक्तिमुक्तिंचविंदति । १२ ।

રામ, રામભદ્ર અથવા રામચંદ્રનું જે સ્મરણ કરે છે તે માણસ
કોઈ દિવસ પાપથી ન લોપાતાં સુખ પામે છે અને મોક્ષને મેળવે છે. ॥ ૧૨ ॥

જગજ્જૈત્રેકમંત્રેણરામનામ્નાભિરક્ષિતં ।

યઃકંઠેધારયેત્તસ્યકરસ્થાઃસર્વાસિદ્ધયઃ । ૧૩ ।

જગતને જીતનારા એક રામનામના મંત્રીથી જેમાં રક્ષા કરવામાં આવી છે એવા આ સ્તોત્રનો કોઈ પાઠ કરે તો તેને સર્વ સિદ્ધિઓ પાસે આવી રહે છે. ॥ ૧૩ ॥

વજ્રપંજરનામેદંયોરામકવચંસ્મરેત્ ।

અવ્યાહતાઙ્ગઃસર્વત્રલભતેજયમંગલં । ૧૪ ।

વજ્રપીંજર નામના આ રામકવચને જે સંભારે તે અખંડ શાન-વાળો થાય છે, અને સરવે ઠેકાણે કીર્તિરૂપ કલ્યાણને મેળવે છે. ॥ ૧૪ ॥

આદિષ્ટવાન્યથાસ્વપ્નેરામરક્ષામિમાંહરઃ ।

તથાલિખિતવાન્પ્રાતઃપ્રબુદ્ધોબુધકૌશિકઃ । ૧૫ ।

શ્રી સદાશીવે જે પ્રમાણે આ રામરક્ષા વિશ્વામિત્ર રૂપિને સ્વપ્નમાં આવીને કહી તેજ પ્રમાણે તે બુદ્ધિવાન રૂપિએ સવારમાં જાગીને (પ્રાતઃ સમે) લખી લીધી છે. ॥ ૧૫ ॥

આરામઃકલ્પવૃક્ષાણાંવિરામઃસકલાપદામ્ ।

અધિરામસ્ત્રિલોકાનાંરામઃશ્રીમાન્સનઃપ્રભુઃ । ૧૬ ।

સર્વે કલ્પવૃક્ષોના આરામ રૂપ, સધળી વિપત્તિઓને દૂર કરનારા, અને ત્રિલોકીને આનંદ આપનારા શ્રીમાન રામચંદ્રજી અમારા પ્રભુ છે. ॥ ૧૬ ॥

તસ્મૈચૈકપસંપન્નૌમુકુમારૌમહાબલૌ ।

પુંડરીકવિશાલાક્ષ્મીચીરકૃષ્ણાજિનાંબરૌ । ૧૭ ।

યુવાન અવસ્થાવાળા, અને સુંદર રૂપવાળા, સુકુમાર શરીરવાળા, મહાબળવાળા, કમળસરખાં વિશાળ નેત્રવાળા, જુના મૃગચર્મરૂપ વસ્ત્ર ધરનારા. ॥ ૧૭ ॥

ફલમૂલાશિનૌદાંતૌતાપસૌબ્રહ્મચારિણૌ । ।

પુત્રૌદશરથસ્યેતૌભ્રાતરૌરામલક્ષ્મણૌ । ૧૮ ।

ફળમુળ ભક્ષણ કરનારા, ઇંદ્રિયોને વશ રાખનારા, તપ કરનારા, બ્રહ્મચર્ય પાળનારા, અને દશરથના પુત્ર એવા શ્રી રામ અને લક્ષ્મણ. ॥૧૮॥

શરણ્યોર્સર્વસત્વાનાંશ્રેષ્ઠૌર્સર્વધનુષ્પતામ્ ।

રક્ષઃકુલનિહંતારૌત્રાયેતાંનોરઘુત્તમૌ । ૧૯ ।

કે જે સર્વ પ્રાણીઓને શરણે જવા યોગ્ય છે, સર્વે ધનુર્ધારીઓમાં ઉત્તમ અને રક્ષસોના કુળનો નાશ કરનાર છે, તે એ રઘુવંશના ઉત્તમ પુરૂષ મારી રક્ષા કરે. ॥ ૧૯ ॥

આત્તસજ્જધનુષા વિષુસ્પૃશાવક્ષયાશુગનિષંગસંગિનૌ ।

રક્ષણાયમમરામલક્ષ્મણાવગ્રતઃપથિસદૈવગચ્છતામ્ । ૨૦ ।

સજ્જ કરેલું ધનુષ્ જેમણે ચડાવ્યું છે એવા બાણનો સ્પર્શ કરનારા અને જેમાં બાણો ખુટે નહીં એવા ભાથાઓ જેને સંગે છે. એવા શ્રી રામ લક્ષ્મણ માં રક્ષણ કરવા માટે પૃથ્વી ઉપર સદૈવ આગળ ચાલશે. ॥ ૨૦ ॥

સન્નદ્ધઃકવચીર્વદ્ગી ચાપબાણધરોયુવા ।

ગચ્છન્મનોરથોસ્પાર્કં રામઃપાતુસલક્ષ્મણઃ । ૨૧ ।

નમ્રતાવાળા, કથગ પેહેરેલા, ખડગ ધારણ કરેલા, અને ધનુષ્યાણુ ધરનારા યુવાન રામચંદ્ર, સાથે રહી માર્ગે ચાલતાં અમારા મનોરથની રક્ષા કરો.

રામોદાશરથિઃશૂરો લક્ષ્મણાનુચરોવલી ।

કાકુત્સ્થઃપુરુષઃપૂર્ણઃ કૌશલેયોરઘૂત્તમઃ । ૨૨ ।

દશરથ રાજાના પુત્ર, શુરવીર, લક્ષ્મણ જેની સેવા કરે છે એવા અગિયા, કાકુત્સ્થકુળમાં જન્મેલા, પુરૂષ, સર્વ કામનાથી ભરેલા કૌશલ્યાના પુત્ર, રઘુકુળમાં ઉત્તમ. ॥ ૨૨ ॥

વેદાંતવેદ્યોયજ્ઞેશઃ પુરાણપુરુષોત્તમઃ ।

જાનકીવલ્લભઃપ્રીમાન પ્રમેયપરાક્રમઃ । ૨૩ ।

વેદાંતથી જાણી શકાય એવા, યજ્ઞોના ઇશ્વર, પુરાણ પુરૂષમાં ઉત્તમ, જાનકીજીના પતિ, શોભાયમાન, જેનું પરાક્રમ જાણી ન શકાય એવા. ॥ ૨૩ ॥

इत्येतानिजपेन्निसं मद्भक्तःश्रद्धयान्विताः ।

अश्वमेधाधिकंपुण्यं संप्राप्नोतिनसंशयः । ૨૪ ।

એ પ્રમાણે એટલાં નામ મારા ભક્તે શ્રદ્ધા રાખીને વાંચવાં અથવા પાઠે કરી લેવાં તો અશ્વમેધ યજ્ઞ કરવાના પુણ્યથી વધારે પુણ્યને પામે છે, તેમાં કાંઈ સંદેહ નથી. ॥ ૨૪ ॥

रामंदुर्वादलक्ष्यामं पद्माक्षंपीतवाससम् ।

स्तुनंतिनामभिर्दिव्यैर्न ते संसारिणो नराः । ૨૫ ।

દુર્વાના દક્ષ જેવા સ્થામવર્ણવાળા; કમળના સરખાં નેત્રવાળા અને

પીળા વસ્ત્ર પેહેરનારા શ્રી રામચંદ્રની જેઓ દિવ્ય નામોથી સ્તુતી કરે છે તે પુરૂષો જન્મ મરણને પામતા નથી. ॥ ૨૫ ॥

રામંલક્ષ્મણપૂર્વજંરઘુવરંસીતાપતિંસુંદરં ।

કાકુત્સ્થંકરુણાર્ણવંગુણનિધિવિપ્રપ્રિયંધાર્મિકમ્ ॥

રાજેન્દ્રંસત્યસંધંદશરથતનયંશ્યામલંશાંતમૂર્તિં ।

વંદેલોકાભિરામંરઘુકુલતિલકંરાઘવંરાવગારિમ્ ॥૨૬॥

શ્રી રામચંદ્રજી કે જે લક્ષ્મણજીના મોઢા ભાઈ છે, રઘુકુળમાં ઉત્તમ છે, સીતાના પતિ છે, સુંદર છે, કાકુત્સ્થકુળમાં ઉત્પન્ન થયા છે, કરુણાના સમુદ્ર રૂપ છે, ગુણના ભંડાર રૂપ છે, આહ્વાણો જેને પ્રિય છે, ધર્મ કરનારા છે, રાજાઓના અધિપતિ છે, સાચી પ્રતિજ્ઞાવાળા છે, દશરથના પુત્ર છે, સ્થામ સ્વરૂપ છે, શાંત મૂર્તિવાળા છે, લોકોને આનંદ આપનારા છે, રઘુકુળને શોભાવનારા છે, અને રાવણના જે શત્રુ છે એવા રઘુકુળમાં જન્મેલા શ્રી રામચંદ્રને હું નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૨૬ ॥

રામાયરામભદ્રાયરામચંદ્રામવેધસે ।

રઘુનાથાયનાથાયસીતાયાઃપતયેનમઃ । ૨૭ ।

રઘુકુળના નાથ અને સીતાના પતિ એવા શ્રી રામ કે જેનાં રામચંદ્ર અને રામભદ્ર એવાં નામ છે, તથા જે વિધાતા રૂપ છે, તેમને નમસ્કાર કરું છું, ॥ ૨૭ ॥

શ્રીરામરામરઘુનંદનરામરામ,શ્રીરામરામભરતાગ્રજરામરામ ।

શ્રીરામરામરણકર્કશરામરામ શ્રીરામરામશરણંભવરામરામ ॥૨૮॥

હે રઘુકુળના વંશમાં થએલા હે રામ, હે રામ, હે રણસંગ્રામમાં

કઠણુ જણાતા, હે રામ, હે રામ, હે લક્ષ્મીને રમાડનારા, હે રામ, હે રામ,
હે રામ, હે રામ અમને શરણુ આપો. ॥ ૨૮ ॥

શ્રીરામચંદ્રચરણૌમનસાસ્મરામિ । શ્રીરામચંદ્રચરણૌવચસાગૃ-
ણામિ ॥ શ્રીરામચંદ્રચરણૌશિરસાનમામિ । શ્રીરામચંદ્રચરણૌશર-
ણંપ્રપદ્યે ॥ ૨૯ ॥

શ્રી રામચંદ્રજીના ચરણુને મનવડે સંભાઈં છું, શ્રી રામચંદ્રના ચર-
ણુને વચનવડે ગાઉં છું, શ્રી રામચંદ્રના ચરણુને મસ્તકવડે નમું છું, અને
શ્રી રામચંદ્રજીના ચરણુકમળને હું શરણુ થાઉં છું. ॥ ૨૯ ॥

માતારામોમત્પિતારામચંદ્રઃ સ્વામિરામોમત્સહારામચંદ્રઃ ।

સર્વસ્વમેરામચંદ્રોદયાલુર્નાન્યંજાનેનૈવજાનેનજાને । ૩૦ ।

મારી માતા શ્રીરામચંદ્ર છે. મારા પિતા શ્રીરામચંદ્ર છે, મારા સ્વામી
શ્રી રામચંદ્ર છે. મારા મિત્ર શ્રી રામચંદ્ર છે. અને માઈં સર્વસ્વ દયાળુ
શ્રી રામચંદ્ર છે. બીજા કોઈને હું માતા, પિતા, સ્વામી, મિત્ર, અને સર્વ-
સ્વ જાણતો નથી, સમજતો નથી અને ઓળખતો નથી. ॥ ૩૦ ॥

દક્ષિણેલક્ષ્મણોયસ્ય વામેચજનકાત્મજા ।

પુરતોમારુતિર્યસ્યતંવંદેરઘુનંદનમ્ ।

જેની જમણી કોરે શ્રી લક્ષ્મણજી છે. જેની ડાબી કોરે શ્રી જનકનાં
પુત્રી શ્રી સીતાજી છે, અને જેની આગળ ચાલનારા શ્રી હનુમાનજી છે
તે શ્રી રઘુકુળના કુમાર શ્રી રામચંદ્રજીને હું નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૩૧ ॥

લોકાભિરામંરણરંગધીરં રાજીવનેત્રંરઘુવંશનાથં ।

કારુણ્યરૂપંકરુણાકરંતં શ્રીરામચંદ્રંશરણંપ્રપદ્યે । ૩૨ ।

લોકોને આનંદ આપનારા, રણસંગ્રામમાં ધીરજ રાખનારા, કમળ

સરખાં નેત્રવાળા, રઘુવંશના નાથ, દયાની મૂર્તિ રૂપ અને કરુણાથી ભરેલા
શ્રી રામચંદ્રને હું શરણે જાઉં છું. ॥ ૩૨ ॥

મનોજવંમારુતતુલ્યવેજં જિતેંદ્રિયંબુદ્ધિમતાંવરિષ્ઠં ।

વાતાત્મજંવાનરયૂથમુખ્યં શ્રીરામદૂતંશરણંપ્રપદ્યે । ૩૩ ।

મનના જેવા વેગવાળા, વાયુના જેવી ગતિવાળા, ઇંદ્રિયોને છતનારા,
બુદ્ધિવાન પુરુષોમાં વખાણવા યોગ્ય, વાયુના પુત્ર, અને વાનરાઓના યુથના
મુખી, એવા શ્રી રામચંદ્રજીના દૂતને (શ્રી હનુમાનજીને) હું શરણે જા-
ઉં છું. ॥ ૩૩ ॥

કુજંતંરામરામેતિ મધુરંમધુરાક્ષરં ।

આરુહ્યકવિતાશાખા વંદેવાલ્મીકિકોકિલમ્ । ૩૪ ।

કવિતા રૂપી શાખા ઉપર બેસીને મીઠાશ ઉપજે એવી રીતે શ્રીરામ
શ્રીરામ એવી રીતે મધુર અક્ષરથી ઉચ્ચાર કરતા એવા વાલ્મીકી ઋષિરૂપ
કોકિલને હું નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૩૪ ॥

આપદામપહર્તારં દાતારંસર્વસંપદામ્ ।

લોકાભિરામંશ્રીરામં ભૂયોભૂયોનમામ્યહમ્ । ૩૫ ।

આપત્તિઓનો નાશ કરનારા સર્વ સંપત્તિઓને આપનારા અને લો-
કોને આનંદ આપનારા શ્રીરામચંદ્રજીને વારંવાર હું, નમસ્કાર કરું છું. ॥ ૩૫ ॥

ભર્જનંભવबीजानां मार्जनंसुखसंपदाम् ।

तर्जनंयमदूतानां रामरामेतिगर्जनम् । ३६ ।

રામ નામનો ઉચ્ચાર તો સંસારના બીજનો નાશ કરનાર (જન્મ
મરણનાં કારણનો નાશ કરનારો) સુખ રૂપ સંપત્તિઓને શુદ્ધ કરનારો;
અને યમના દૂતોને તરછોડી નાખનારો છે. ॥ ૩૬ ॥

રામોરાજમણિઃસદાવિજયતેરામંરમેશંભવે । રામેણાબિહતાનિ-
 શાચરચમૂરામાયતસ્મૈનમઃ ॥ રામાન્નાસ્તિપરાયણંપરતરંરામસ્યદા-
 સોસ્મ્યહં । રામેચિત્તલયઃસદામવતુમેભોરામમામુદ્ધર । ૩૭ ।

રાજાઓમાં મણિ સરખા, શ્રીરામચંદ્ર નિરંતર જ્યને પામે છે. લ-
 ક્ષ્મીના પતિ રામચંદ્રને હું બળું છું, જે રામચંદ્રજીએ રાક્ષસોની સેનાને
 હણી નાંખી તે શ્રી રામચંદ્રને હું નમસ્કાર કરું છું. શ્રી રામચંદ્રજીથી ખીજું
 કોઈ શરણે જવા યોગ્ય નથી. હું શ્રી રામચંદ્રનો દાસ છું. શ્રી રામચંદ્રજીમાં
 સદૈવ માહરા ચીત્તનો લય થજો. શ્રી રામચંદ્ર મારો ઉદ્ધાર કરે. ॥૩૭॥

રામરામેતિરામેતિરમેરામેમનોરમે ।

સદ્ગુણનામતસ્તુલ્યં રામનામવરાનને । ૩૮ ।

વારંવાર શ્રી રામનું નામ જપતો હું મનોહર રામચંદ્ર વિષે રમું છું.
 હે પાર્વતી, એક રામનામ અને ખીજાં હજાર નામ એ એ બરાબર છે.૩૮

इतिश्रीबुधकौशिकविरचितंश्रीरामरक्षास्तोत्रसंपूर्णम्.

શાદ્ધૂલ વિહિતીત.

જેને માનવદેવ દાનવ બધાં, સેવે સદા પ્રેમથી,
 પામે પામર દામ ધામ બજતાં, નિત્યે નમી નેમથી,
 છે આરામ વિરામ દામ જગમાં, વિશ્રામનું ધામ તે,
 નક્કી કામ તમામ પૂરણ કરે, શ્રી રામનું નામ તે.

॥ श्रीसीतारामचंद्रार्पणमस्तु ॥

ધતિ શ્રી બુધકૌશિકે કરેલું રામરક્ષાસ્તોત્ર સંપુર્ણ.

સમાપ્ત.

॥ रामस्तोत्राणि ॥

। रामहृदयम् ।

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीमहादेव उवाच । ततो रामः स्वयंप्राह
 हनुमंतमुपस्थितम् । शृणु तत्त्वं प्रवक्ष्यामि ह्यात्मानात्मपरात्मनाम्
 ॥ १ ॥ आकाशस्य यथा भेदस्त्रिविधो दृश्यते महान् । जलाशये
 महाकाशस्तदवच्छिन्न एव हि ॥ २ ॥ प्रतिबिंबाख्यमपरं दृश्यते त्रि-
 विधं नभः । बुद्धवच्छिन्नचैतन्यमेकं पूर्णमथापरम् ॥ ३ ॥ आभास-
 स्त्वपरं विवभूतमेवं त्रिधा चित्तिः । साभासबुद्धेः कर्तृत्वमविच्छिन्ने-
 ऽविकारिणि ॥ ४ ॥ साक्षिण्यारोप्यते भ्रांसा जीवत्वं च तथाऽबुधैः
 आभासस्तु मृषाबुद्धिरविद्या कार्यमुच्यते ॥ ५ ॥ अविच्छिन्नं तु
 तद्ब्रह्मविच्छेदस्तुविकल्पितः । अविच्छिन्नस्य पूर्णेन एकत्वं प्रतिप-
 द्यते ॥ ६ ॥ तत्त्वमस्यादिवाक्यैश्च साभासस्याहस्तथा । ऐक्यज्ञानं
 यदोत्पन्नं महावाक्येन चात्मनोः ॥ ७ ॥ तदाविद्या स्वकार्यैश्च नश्य-
 त्येव न संशयः एतद्विज्ञाय मद्भक्तो मद्भावायोपपद्यते ॥ ८ ॥ मद्भ-
 क्तिविमुखानां हि शास्त्रगतेषु मुह्यताम् । न ज्ञानं न च मोक्षः स्या-
 त्तेषां जन्मशतैरपि ॥ ९ ॥ इदं रहस्यं हृदयं ममात्मनो मयैव साक्षा-
 त्कथितं तवानघ । मद्भक्तिहिनाय शठाय न त्वया दातव्यमैन्द्रादपि
 राज्यतोधिकम् ॥ १० ॥ इति श्रीमदध्यात्मरामायणे बालकांडे
 श्रीरामहृदयं संपूर्णम् ॥

॥ श्रीमहादेवकृतरामस्तुतिः ॥

श्रीगणेशायनमः । श्रीमहादेव उवाच । नमोस्तु रामायसशक्तिकाय
 नोलोत्पलश्यामलकोमलाय किरीटहारांगदभूषणाय सिंहासनस्थाय
 महाप्रभाय ॥ १ ॥ त्वमादिमध्यांतविहिन एकः सृजस्यवस्यत्सि
 च लोकजातम् । स्वमायया तेन न लिप्यसे त्वं यत्स्वे मुखेऽजस्र-
 तोऽनवद्यः ॥ २ ॥ लीलां विधत्से गुणसंवृतस्तत्त्वं प्रसन्नभक्तानुविधा-
 नहेतोः । नानाऽवतारैः सुरमानुषाद्यैः प्रतीयसे ज्ञानिभिरेव नित्यम्
 ॥ ३ ॥ स्वांशेन लोकं सकलं विधाय तं विभर्षि च त्वं तदधः फ-
 णीश्वरः । उपर्यधो भान्वनिलोडुपौषधीप्रवर्षरूपोऽवसि नैकधा जगत्
 ॥ ४ ॥ त्वमिह देहभृतां सिखिरूपः पचसि भक्तप्रशेषमजस्रम् । प-
 वनपंचकरूपसहायो जगदखंडमनेन विभर्षि ॥ ५ ॥ चंद्रमूर्यशिखि-
 मध्यगतं यत्तेज ईश चिदशेषतनूनाम् । प्राभवत्तनूभृतामिह धैर्यं
 शौर्यमायुरखिलं तव सत्त्वम् ॥ ६ ॥ त्वं विरिंचिशिवत्रिष्णुविजेदा
 त्कालकर्मशशिसूर्यविज्ञागात् । वादिनां पृथगिवेश विज्ञाशि ब्रह्म-
 निश्चितमनन्यदिहैकम् ॥ ७ ॥ मत्स्यादिरूपेण यथा त्वमेकः श्रुतौ
 पुराणेषु च लोकसिद्धः । तथैव सर्वं सदसद्विज्ञागस्त्वमेव नान्यवद्गतो
 विज्ञाति ॥ ८ ॥ यद्यत्समुत्पन्नमनंतसृष्टाबुत्पत्स्पते यच्च ज्ञवच्च यच्च
 न दृश्यतेस्थावरजंगमादौ क्षया विनाऽतः परतः परस्त्वम् ॥ ९ ॥
 तत्त्वं न जानन्ति परात्मनस्ते जनाः समस्तास्त्व माययातः । त्व-

अक्तसेवामलमानसानां विज्ञाति तत्त्वं परमेकमैशम् ॥ १० ॥ ब्रह्मा-
 दयस्ते न विदुःस्वरूपं चिदात्मतत्त्वं बहिरर्थज्ञावाः । ततो बुधस्त्वा-
 मिदमेव रूपं जक्तया जजन्मुक्तिभुपैसदुःख ॥ ११ ॥ अहं जवन्ना-
 मगुणैः कृतार्थो वसामि काश्यामनिशं जवान्या । मुमूर्षमाणस्य
 विमुक्तयेऽहं दिशामि मंत्रं तव राम नाम ॥ १२ ॥ इमं स्तवं नित्यं
 मनन्यजक्तया शृण्वन्ति गायन्ति लिखन्ति ये वै ते सर्वसौख्यं परमं
 च लब्ध्वा जवत्पदं यांतु जवत्प्रसादात् ॥ १३ ॥ इति श्रीमहादेव
 कृतरामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

શ્રી કૃષ્ણજી અને અરજીનના સંવાદરૂપી

શ્રી જ્ઞાનમાળા અથવા શિક્ષામાળા.

એક દીવસે પરીક્ષત રાજા રાજ્યસભા કરીને બેઠા હતા ત્યાં શ્રી વ્યાસજીના પુત્ર શ્રી શુકદેવજી પધાર્યા; તે બેઠાને રાજા પરીક્ષત આસન ઉપરથી ઉભા થઈ રૂપિના ચરણારવીંદમાં પડી સાષ્ટાંગદંડવત્ કરી બહુ આદરસત્કાર સહીત પોતાના સુંદર ભુવનમાં લઈ જઈ રત્ન જડીત સીંહાસન ઉપર બેસાડી ચરણારવીંદ ધોઈને ચરણોદક લીધું. પછી વીધીપૂર્વક પુજન કરીને નાના પ્રકારનાં ભોજન કરાવ્યાં તેથી શ્રી શુકદેવજીએ પ્રસન્નતા સહીત રાજા પરીક્ષતની ભક્તીના બહુ વખાણ કર્યા ત્યારે રાજાએ બે હાથ જોડી વનંતી કરી કે હે કૃપાસિંધુ ભવભય ભંજન ભગવાન ! આપની અતી કૃપા વડે સદા વેદ તથા પુરાણ સાંભળવાથી મારું હૃદય પ્રદુષ્ટતાથી પ્રકાશ પામ્યું છે, પરંતુ હવે મારા મનમાં સંદેહ ઉત્પન્ન થયો છે કે, સંસારમાં ઉંચ તથા નીચ એ બે કર્મ છે, તે કૃપા કરીને આ બે કર્મના ભેદ, પૃથક્ પૃથક્ મને કહો, અને મારા મનની શંકાઓનું નીવારણ કરો.

રાજાનો આ પ્રશ્ન સાંભળીને શ્રી શુકદેવજીએ પ્રસન્ન થઈને આજ્ઞા કરી કે હે રાજા ! તારા પ્રશ્નથી સંસારી મનુષ્યોને મોટો લાભ છે, અને જે સંદેહ તારા મનમાં ઉપજ્યો છે, તેજ સંદેહ એક વખત અરજીનના મનમાં પણ ઉત્પન્ન થયો હતો; તેજ સંદેહનો ઉત્તર જેવી રીતે શ્રીકૃષ્ણજીએ આપ્યો હતો, તેજ હું તારા આગળ કહું છું તે મન દબાવે સાંભળ.

એક દીવસ પ્રાતઃકાળમાં શ્રીકૃષ્ણજી ફરતા ફરતા અરજીનના મુકામ પર પધાર્યા, ત્યાં ખબર મળ્યા કે અરજીન સુતો છે. આ વાત સાંભળી

શ્રી કૃષ્ણજી આશ્ચર્ય પામ્યા. તે વખતે સ્વમામાં અરજીને પણ શ્રીકૃષ્ણને જાણ્યા કે તુરત જાગી ઉઠ્યા, એવામાં સેવકોએ આવીને કહ્યું કે હે પૃથ્વીપતી ! આપણે ઘેર શ્રીકૃષ્ણજી પધાર્યા છે આ સાંભળીને અરજીન એકદમ દોડી શ્રીકૃષ્ણજીના અરણ્યારવીંદમાં પડ્યા અને દંડવત્ કરી સ્થીર થઈ વિનંતી કરી કે હે સમ્બીદાનંદ જગદીશ ! આ અપરાધ મારાથી અજાણતાં થયો છે તો આપ કૃપા કરી ક્ષમા કરશે. આ સાંભળી શ્રી કૃષ્ણજીએ અરજી-નને કહ્યું કે હે અરજીન ! તું મહા બુદ્ધીમાન અને જ્ઞાની છે, તેથી તું આ વખતે સ્વપ્ન અવસ્થામાં મને જોઈને બહુ શોચ કરે છે, કેમ કે મનુ-ષ્યદેહ ઘણી મુશ્કેલાઈથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી કરીને આ મનુષ્ય દેહ છે એવું જાણીને આવે વખતે બુદ્ધીમાન પુરુષને સુવું ઉચીત નથી.

શ્રી કૃષ્ણનો આવો લાભકારક ઉપદેશ સાંભળી અરજીને હાથ જોડી વિનંતી કરી કે હે દીનબંધુ ! દીનાનાથ આપ પરમકૃપાળુ છો, તેથી આ-પના દાસથી જે અણુજાણે અપરાધ થયો છે, તે કૃપાદષ્ટીથી નીહાળી ક્ષમા કરી, બીજા જે ઉપદેશો કે જે મનુષ્ય દેહધારીઓને હીતકારી છે તેવું જ્ઞાન થવા માટે સેવકને આજ્ઞા કરો કે કયા કયા અહીતકારી કર્મનો ત્યાગ કરવો જરૂરનો છે ? ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજીએ ઉત્તર આપ્યો કે હે અરજીન ! તું મારો પરમ ભક્ત છે અને તેથીજ હું તને મારો મીત્ર જાણીને જે શુભ ઉપદેશો કે જેને દેવતાઓ પણ જાણી શકતા નથી તે હું આજ તને કહું છું તે ચીત સખીને સાંભળ. આ અમુલ્ય ઉપદેશો તું અથવા બીજા મનુષ્ય દેહધારીઓ સાંભળીને અંગીકાર કરશે તો તે પાપના બંધનથી મુક્ત થશે ને અંતકાળે સ્વર્ગે જઈ નીવાસ કરશે.

શીક્ષા ૧ લી-હે અરજીન ! પ્રાતઃકાળે જે વખત સૂર્ય ઉદય થાય છે, તે વખતે મનુષ્યને સુવું ઉચીત નથી કેમકે સત્રીના ચોથા પહોરમાં

સૂર્યને તથા દૈત્યને યુદ્ધ થાય છે, તેમાં એંસી હજાર દૈત્યને મારી સૂર્ય ઉદય પામે છે અને દૈત્યના જીવ પાછા સજીવન થાય છે. એટલા માટે મનુષ્યો એ વીચારવું જોઈએ કે જે ઘડી વહેલા ઉઠી પરમદયાળુ પરમેશ્વરના ધ્યાનમાં મન લગાવી ભજનનાનંદમાં મગ્ન રહેવું. અને સૂર્ય ઉદય થાય ત્યારે સ્નાન કરીને શ્રી સૂર્યનારાયણને જળ અર્પણ કરી દંડવત્ કરવા અને પીતૃ દેવતાને પણ જળ અર્પણ કરવું, તેથી સૂર્ય દેવતા તથા પીતૃદેવતા બળવાન થઈ પ્રસન્નતાથી આશીર્વાદ આપે છે, માટે જે મનુષ્ય આ વીધીને અંગીકાર કરશે તે આ લોક તથા પરલોકનો ભોગી થશે.

શીક્ષા ૨ જી:—હે અરજીન! ચાર પાયાના ખીછાના ઉપર પોતાની સ્ત્રી શીવાય ખીજા કોઈની સાથે સુવું નહીં કેમકે, પોતાની સ્ત્રી અર્ધાંગી (પાપ પુણ્યની સાથી) છે. આ સાંભળી અરજીને હાથ જોડી પ્રશ્ન કર્યો કે હે કૃપાળુ કર્ણાનીધાન! કોઈ અતિથી આપણે ઘેર આવે ને તેની પાસે ખીછાતું ન હોય ત્યારે શું કરવું? શ્રી કૃષ્ણજીએ કહ્યું કે આવનાર મનુષ્ય પોતાનું વસ્ત્ર, પોતાના અંગ સમાન ખીછાવેલા ખીછાના ઉપર પાથરીને સુઈ રહે તો હોય નહીં.

શીક્ષા ૩ જી:—હે અરજીન! વીધવા સ્ત્રીના હાથની રસોઈ જમવામાં ઘણો દોષ છે, કેમકે જે સ્ત્રીનો ઘણી મરી જાય છે તે સ્ત્રી અરધા બનેલા મડદાની માફક થઈ જાય છે, એટલા માટે તેના હાથની રસોઈ જમવાથી બહુ પાપ છે, અને અંતકાળે મુક્તી નથી.

શીક્ષા ૪ થી:—હે અરજીન સંધ્યા વખતે જે મનુષ્ય ઘરના આંગણામાંથી ઝાડુ કાઢે, તે નક્કી ફરીદ્રી થાય છે, કેમકે આ વખતે લક્ષ્મીજી ઘરમાં ગમન કરે છે, તેથી જેના હાથમાં લક્ષ્મીજી ઝાડુ દેખે છે તે ઘરમ ફરીથી કોઈ વખત ગમન કરતાં નથી.

શીક્ષા ૫ મી:—હે અરજુન! જે મનુષ્ય એકાદશી વગેરે વ્રત ધારણ કરી સ્ત્રીનો સંગ કરે તો તે વ્રતનું ફળ મળતું નથી આ સાંભળી અરજુને હાથ જોડી પ્રશ્ન કર્યો કે હે સચ્ચીદાનંદ આનંદરૂપ! હે વીશ્વવહેમ વીદ્યારણ્ય જગતાત! વ્રતના દીવસે જે સ્ત્રી રજસ્વલાના દોષથી મુક્ત થઈ સ્નાન કરે છે ત્યારે પુરૂષ તેનો સંગ ન કરે, તો પાતકી થાય અને સંગ કરે તો વ્રત નીષ્ફળ થાય, ત્યારે તેનું કેમ કરવું? આ પ્રશ્નના જવાબમાં શ્રીકૃષ્ણજીએ કહ્યું કે અરધી રાત ગયા પછી સંગ કરે તો દોષ નથી કેમકે રાત્રીના એ પાછલા પહોર આગલા દીવસની ગણતરીમાં આવે છે, તેથી દોષ લાગતો નથી.

શીક્ષા ૬ ઠી:—હે અરજુન! આગલી રાત્રીએ દીવાની વાટ પડેલી રહી હોય તેને જે પાછી બીજે દીવસે સળગાવે તો તેમાં મહાપાપ છે. આવા પાપથી તે માણસની સ્ત્રી ઘણા કાળ સુધી વાંઝણી રહે છે. આ શીક્ષા સાંભળી અરજુને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને વીનંતી કરી કે, હે અનાથના નાથ દયાસીંધુ વાસુદેવ! આપે જે શીક્ષા કહી તે સાંભળવાથી દાસના મનમાં અતી આનંદ થયો છે. કૃપા કરીને બીજી કોઈ આજ્ઞા કરો.

શીક્ષા ૭ મી:—હે અરજુન! સૂર્યનારાયણના સનમુખ રહીને દાતણ તથા કોગળા કરવા નહી, તેમ અમી અને જળમાં પણ કોગળા કરવા નહી, કેમકે તેમ કર્યાથી અંતકાળે નર્કમાં જવું પડે છે. કેમકે દેવતાઓમાં આ ત્રણે દેવતાઓ મોટા મનાય છે તેથી જે મનુષ્ય આ ત્રણે દેવતાઓનું પ્રીતીથી પુજન કરે તો તેને યજ્ઞ કર્યાનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. આ સાંભળી અરજુને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ધનશ્યામ ચતુરભુજ સ્વરૂપ! એ ત્રણે દેવતાઓનું પુજન કઈ વીધીથી હમેશાં કરવું જોઈએ. તે કૃપા કરીને કહો. શ્રી કૃષ્ણજીએ કહ્યું કે—આદીતવારે સૂર્યનારાયણનું વ્રત ધારણ કરવું, અને

વ્રત ન રાખી શકાય તો તે દીવસ ફળ આહાર કરવો પણ અનાજ ખાવું નહી. હવે અમ્મી દેવતાની પુજની વીધી કહું છું. પ્રાતઃકાળે સ્નાન કરીને પોતાના ઇષ્ટ દેવતાનું ધ્યાન ધરી ધી, સાકર, તલ, જવ આદી સામગ્રીથી અમ્મી દેવનું પુજન કરવું; અને જો આ રીતે ન થઈ શકે તો રસોઈ તૈયાર થાય ત્યારે રસોઈની બધી સામગ્રીથી પુજન કરવું. હવે જળ દેવતાની પુજની વીધી કહું છું. પ્રાતઃકાળે સ્નાન કરી કુવા અથવા તળાવ ઉપર જઈ દુધ તથા ચંદન, ચોખા, પુષ્પ ચડાવીને નૈવેદ્ય અર્પણ કરવું. જે મનુષ્ય આ રીતે ત્રણ દેવતાઓનું પુજન પ્રતીદિન કરે તો તે આ લોકમાં ધન સંતાન અને પરલોકમાં વૈકુંઠવાસ પામે.

શીક્ષા ૮ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય બળતા દીવાને ઝાપટ મારી બુજાવે અને દીવાથી દીવો લગાવી સળગાવે તે મહા પાતકી થાય છે.

શીક્ષા ૯ મી હે અરજીન ! જે મનુષ્ય વ્રત ધારણ કરી ખાટલા ઉપર સુવે છે તેનું વ્રત નીષ્ફળ થાય છે; કારણ કે જેનું વ્રત ધારણ કરે તે દેવતા વ્રતને દીવસે તે મનુષ્યના અંગમાં પ્રવેશ કરે છે, તેથી વ્રતવાળાએ પૃથ્વી ઉપર સુઈ રહી, સ્ત્રીથી અલગ રહેવું આમ કર્યાથી દેવતા પ્રસન્ન થઈને આશીરવાદ આપે છે અને વ્રત ફળદાયક થાય છે.

શીક્ષા ૧૦ મી—હે અરજીન ! વ્રત રાખ્યું હોય તે દીવસે પોતાનું એકું જીવન કોઈને કાંઈ પણ આપવું નહી કેમકે તે ખાનાર મનુષ્ય વ્રતનું અડધું ફળ લેઈ લે છે.

શીક્ષા ૧૧ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય રસોઈની બધી સામગ્રી બરાબર તૈયાર થયા પેહેલાં અથવા અમ્મીદેવને જમાડયા અગાઉ જલદી કરીને જમવા બેસી જાય અને જ્યાં સુધી રસોઈની સર્વ ચીજો તૈયાર થઈ ન હોય અને અમ્મીદેવને જમાડયા અગાઉ રસોઈમાંથી બીજાને અમ્મી

આપે અને રસોઇની સામગ્રીને પાત્ર વીના પૃથ્વી પર મુકે તો આ ત્રણે પાપથી સદા દરીદ્રી અવસ્થામાં રહે. માટે મનુષ્યે અવશ્ય જાણવું જોઇએ કે જ્યારે રસોઇની સર્વ સામગ્રી તૈયાર થાય ત્યારે સ્વચ્છતાથી અગ્ની સન્મુખ પાટલા ઉપર બેસીને, પૂર્ણબ્રહ્મ પરમ દયાળુ પરમેશ્વરને તૈયાર થયેલી રસોઇની સામગ્રી ધરવી અને અન્નદેવતાને નમસ્કાર કરવા અને અભ્યાગતને રસોઇની સર્વ સામગ્રીથી ભોજન કરાવવું. જો તે ગરીબ અવસ્થાને લીધે બની શકે નહિ તો થોડી થોડી સર્વ ઝીજો અભ્યાગત નીમીત્ત અર્પણ કરવી અને પછી જમવું. એ પ્રમાણે જે મનુષ્ય કરશે તે મહા પુણ્યના પ્રતાપથી અગ્નીદેવ તથા અન્ન દેવતાનો આશીરવાદ પામીને સદા સુખી રહેશે.

શીક્ષા ૧૨ મી—હે અરજુન ! જે માણસ ત્રાંજાના વાસણમાં પાણી બરીને કુદરતી હાજતે (ઝાડે જંગલ) લઈ જઈ અજીઠ કરે તો તે મનુષ્ય અંતકાળે નરકનો અધીકારી થાય કેમકે સર્વે ધાતુઓમાં ત્રાંચુ અતી પવીત્ર છે એટલા માટે ત્રાંજાના વાસણથી સ્નાન કરનાર મનુષ્યને ગંગા-સ્નાન સરખું પુણ્ય થાય છે; અને પોતાના પીતૃદેવતાને ત્રાંજાના વાસણમાં ભોજન અથવા જળ અર્પણ કરે તો તે પણ મોટું પુણ્ય ગણાય છે.

શીક્ષા ૧૩ મી—હે અરજુન ! જે માણસ બ્રહ્મકત્યા તથા પરસ્ત્રીનો સંગ કરે તો તેને હજાર વર્ષ પર્યંત નરકમાં વાસ કરવો પડે છે. કદાચ પરસ્ત્રીનો સંગ કરવાથી જો વીર્યનું બીંદુ પડી તેમાંથી પુત્ર કિત્પન્ન થાય તો પોતાના સાચા કરમો થકી જે સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે ન થતાં કિલટું નરકમાં જવું પડે એટલુંજ નહિ પણ પોતાના પીતૃદેવતાઓ જે પોતાની સારી કરણ્યથી સ્વર્ગ પામ્યા હશે તે પણ નરકમાં પડે છે; અને શ્રાદ્ધતપ્ત્યથી સદા વીરૂપ રહે છે તેથી આ પાપ બધા પાપો કરતાં મોટું ગણાય છે.

શીક્ષા ૧૪ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય સ્ત્રીનો સંગ કરી સ્નાન નહી કરતાં અપવીત્ર રહે છે તે અંતકાળે નરકવાસમાં દારૂણ દુઃખ ભોગવે.

છે કેમકે એવા અપવીત્ર માણસના પગલાં પૃથ્વીપર મુકવા સરખાં, ને પોતાના પીતૃના પિંડપર મુકવા સરખાં ગણાય છે.

શીક્ષા ૧૫ મી—હે અરજુન ! અમાવાશ્યાને દીને જે મનુષ્ય જાડનાં પાંદડાં તથા ડાખલાં તોરે છે તેને બ્રહ્મહત્યાનું પાપ વળગે છે, એટલા માટે તે દીવસે દાતણુ પણ કરવું કચીત નથી કેમકે તે પણ એક જાડનું ડાંખલું કહેવાય છે.

શીક્ષા ૧૬ મી—હે અરજુન ! કોઈ અભ્યાગત સાધુ અથવા મુસાફર માણસની યાચનાનો માણસ અનાદર કરે તો તે મહા પાતકી થાય છે; માટે મનુષ્યને ઉચીત છે કે પોતાની શક્તી મુજબ કાંઈપણ આપી તેને સંતોષવો અને જે આપવાની શક્તી ન હોય તો તેને નમ્રતાથી કોઈ પૂણ્યવાન ગૃહસ્થનું સ્થાનક દેખાડવી આવવું, એ સર્વ દાનથી પણ શ્રેષ્ઠ દાન ગણાય છે.

શીક્ષા ૧૭ મી—હે અરજુન જે મનુષ્ય પોતાના ઘરમાં તૂટેલો ખાટલો તથા ડુટેલા વાસણુ રાખે તો તે અવશ્ય દરીદ્રી થાય.

શીક્ષા ૧૮ મી—હે અરજુન ! જે માણસ પરમાત્માના નામનું ભજન કરીતન કરી ભોજન કરે છે, તે હાલતાં ચાલતાં ક્રિતાં આ લોક તથા પરલોકમાં મન વાંછીત જ્ઞાને પામે છે. આ શીક્ષાથી જે માણસ વિરહવરતે છે તે મહા પાપના અધીકારી થાય છે.

શીક્ષા ૧૯ મી હે અરજુન ! જે મનુષ્ય એકજ પાત્રમાં બીજની સાથે ભોજન કરે છે અથવા કરાવે છે તે બ્રહ્મ થાય છે કેમકે પૂર્વ જન્મમાં તે માણસ કઈ જાતનો હશે તે માણસથી જાણી શકાતું નથી તેથી એકલા બેસી ભોજન કરવાથી અથવા બીજનું એકું ખાધાથી પુર્વજન્મની પ્રકૃતિનો અંતઃકરણમાં પ્રવેશ થાય છે અને તેથી નીચ કર્મ ભોગવવું પડે છે.

શીક્ષા ૨૦ મી-હે અરજીન ! ભોજન કરતી વખતે અન્નદેવ મુખમાં વાસ કરે છે. માટે મનુષ્યને ઉચીત છે કે મુંગા રહી ભોજન કરવું કેમકે બોલવાથી કોઈ વખત સાઈં માહું બોલાઈ જાય તો તે, અન્નદેવતાના શ્રાપથી આ જન્મમાં દરીદ્રપણાને પામે છે, માટે મનુષ્યે એક ચિત્તથી પલાંડી વાળી અન્નદેવતાની મોટાઈ માનીને ભોજન કરવું જેથી અન્નદેવતા પ્રસન્ન થઈ આશીષ આપે છે.

આ સાંભળીને અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે જગદીશ જગત્ ગુરુ ! ભોજન કરતી વખતે કોઈને કાંઈ કહેવું પડે અથવા બોલવું પડે તો તેનું કેમ કરવું ? ત્યારે શ્રી કૃષ્ણજીએ કહ્યું કે જે બોલવાની ઘણીજ જરૂર પડે તો પાંચ શ્રાસ ખાઈને આચમન કરી જે કામ હોય તે કરવું પણ કોઈની નીંદા કે ખુર્ડ કામ કરવાને કહેવું નહીં.

શીક્ષા ૨૧ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્ય પોતાની અર્ધાંગી (સ્ત્રી) ને ખોટા આચરણોવાળી સમજી, તેની નીંદા કરે અથવા દુઃખ આપે અને પોતે પણ અંતઃકરણમાં દુઃખી રહે, તે મનુષ્ય પશુ સમાન જાણવો; અને આવા કલેશથી સંસારમાં અપકીર્તિ પામી અંતકાળે નર્કનો અધીકારી થાય છે, કેમકે પોતાની સ્ત્રીના સંગથી જે પુત્રની ઉત્પત્તિ થાય છે તે વખતે તે મનુષ્યના પીતૃ દેવ નીચકર્મથી નર્કના અધીકારી થયા હોય, તો તે પોતાના વંશમાં પુત્રની ઉત્પત્તિથી મુક્ત થઈ વૈકુંઠમાં વાસ કરે છે; અને પ્રસન્નતાથી તે પુત્રને આશીરવાદ આપે છે. આવા કારણથી પોતાની પરજીવી સ્ત્રીને હમેશાં પ્યાર તથા પૈસાથી પ્રસન્ન રાખવી; તે એવી રીતે કે સ્ત્રીના મનમાં એવું ભાસે, કે મારા પતી સમાન મારો હિતકારી કોઈ નથી. કેમકે પરજીવી સ્ત્રી પુણ્ય તથા પાપની ભાગીદાર છે અને કદાચીત તે સ્ત્રી-થી કોઈ અવીચાર્યું કામ થઈ જાય તો તે ડાહ્યા પુરૂષે પ્રીતિ એવું નહીં

કરવા માટે શીખામણુ આપી પ્રસન્ન રાખવી. તેમજ સ્ત્રીએ પણ પોતાનું પતીવ્રત સાચવી પોતાના પતીને પરમેશ્વર સમાન જાણી, તેણે આજ્ઞાનું ઉદ્ધવન ન કરતાં સુખમાં તથા દુઃખમાં પ્રસન્ન રહી, પરમેશ્વરે જે આપ્યું હોય તેમાં સંતોષ માની સારા શયુગાર સજી કોઈ વાતે પોતાના પતીને કંટાળો ન આપતાં આનંદમાં રહેવું. આથી પુરૂષને પોતાના ધંધા રોજગારમાં સાવધાનપણેથી સારી પ્રાપ્તિ થાય છે, માટે આ પ્રમાણે સ્ત્રીપુરૂષ અન્યોઅન્ય પ્યારથી વરતે તો આ લોકમાં અપાર સુખ ભોગવી અંતકાળે મોક્ષ પામી વૈકુંઠ ધામમાં પરમ આનંદથી વાસ કરે છે.

શીક્ષા ૨૨ મી-હે અરજીન ! દીપકની જોતની અથવા સૂર્યની ખોટી છાયા જે મનુષ્ય ઉપર પડે તો તે દુષિત છે.

શીક્ષા ૨૩ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્ય મંત્ર તંત્ર અને મુઠથી અથવા ખીજા કોઈ ઉપાયથી, કોઈને મારવાનું કરે તો તે અંતકાળે પાર વરસ સુધી નરકનો ભોગી થાય.

શીક્ષા ૨૪ મી-હે અરજીન ! રોટલા તથા રોટલી ઉપર ધી ચોપડયા વીના ભોજન કરવું તે પ્રેતસંગે ભોજન કર્યા બરોબર છે કારણ કે લૂખા ભોજનમાં હમેશાં પ્રેતનો વાસ રહેવાથી પ્રેત વીઘ્ન કરે છે તેથી દરીદ્રી અવસ્થા થાય છે માટે મનુષ્યે હમેશાં શક્તી પ્રમાણે ભોજનમાં ધી વાપરવાથી પ્રેત બાધ કરી શકતું નથી.

શીક્ષા ૨૫ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્ય દીવાની જ્યોતીમાંથી અગ્ની સળગાવી રસોઈ અથવા ખીજું કાંઈ કામ કરે તો તે દીપકના શ્રાપથી કષ્ટ પામે છે કારણ કે તે અગ્ની ચીતા સમાન છે.

શીક્ષા ૨૬ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્ય પ્રાતઃકાળે અથવા સંધ્યા કાળે ઘરના ઉંબરા ઉપર બેસે તો તેની સંપત્તિનો નાશ થઈ કરજમાં વધારો થાય છે.

શીક્ષા ૨૭ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય પ્રાતઃકાળે ઝાડુ વાળી કચરો આંગણમાં રાખી મુકે તે લક્ષ્મીજીના આપથી સદા દરીદ્રી રહે છે.

શીક્ષા ૨૮ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય તળાવ, નદી, અથવા બીજાના કીનારા ઉપર કુદરતી હાજતે (ઝડે) જાય, તે બહુ કાળ નરકમાં નીવાસ કરે છે.

શીક્ષા ૨૯ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય એકાદસી વ્રતનું ધારણ નહિ કરતાં અનાજ ખાય તો તેનું જીવનું પણ સમાન સમજવું; અને તે પાંચ હતાનો અધીકારી થઈ અંતકાળે નરકમાં વાસ કરે છે. તેટલા માટે મનુષ્યે એકાદસીનું વ્રત ધારણ કરી આખો દીવસ ભગવાનના ધ્યાનમાં મગ્ન રહી, રાત્રીએ જાગરણ કરે તો મોટા મોટા પાપનો નાશ થાય છે એટલું જ નહીં પણ પોતાના પીતૃદેવતાને પણ સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ શીક્ષા સાંભળીને અરજુને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભવભયભંજન દીનદયાળ ! કોઈ વખતે ભુલે ચુકે વ્રતને દીવસે અનાજ ખવાય તો એ પાપથી શી રીતે છુટાય ? શ્રી કૃષ્ણજીએ કહ્યું—હે અરજુન ! અનાજ ખાતી વખતે વ્રત છે એમ જાણવામાં આવે તો ફરીથી ગ્રાસ નહીં ભરતાં, વ્રત ધારણ કરે તો તેના વ્રતનું ફળ પુર્ણ પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેના પીતૃદેવ પણ ખુશી થાય છે. કદાચ કોઈ મનુષ્ય નિર્જળ વ્રત ન રાખી શકે તો ફક્ત ગાયના દૂધથી અથવા ફળ આહાર કર્યાથી પણ વ્રતનું ફળ પરીપુર્ણ પામે છે. વળી આ વ્રત ઉપર પણ ધ્યાન રાખવું કે એકાદસીને દીવસે જે માણસ ચોખ્ખા (ભાત) ખાય છે, તો તે કીડા જરોખર છે. જેટલા ચોખ્ખાના કણ ઉદરમાં જાય, તેટલી હત્યા ખેસે છે. કદાપી વ્રત ન રાખી શકે તો પણ ચોખ્ખા અથવા લુણ (મીઠું) ખાવું નહીં. આજરો માણસે પણ એકાદસીને દીવસે ચોખ્ખા અથવા લુણ (મીઠા) નો લાગ કરવો તેમજ રવીવારે પણ મીઠાવાળું ભોજન ખાવું નહીં. આવી ઉત્તમ શિક્ષા શ્રી કૃષ્ણજીના મુખથી સાં-

ભળી અરજીન મહા શોક-સમુદ્રમાં આ ગુપ્ત વાતથી કંપીત થઈ ડુબી ગયો ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે તેને સોચ અવસ્થામાં જોઈ અતી દયાથી તેના મનનો કસેશ મટાડી આરા કરી કે હે અરજીન ! તારાથી આજ સુધી ઉંચ નીચ કર્મ બન્યા માટે આ ગુપ્ત ભેદ તારા આગળ પ્રગટ કર્યો તેને તું તનમનથી અંગીકાર કર. આ આરા સાંભળીને અરજીને શ્રી ભગવાનના પગમાં મસ્તક નમાવી સ્તુતી કરી કે હે મધુસુદન ! વ્રજભુષણ નંદનાનંદ ! મન મોહન ! અધમ ઉદ્ધારણુ શ્રી મહારાજ ! આ સંસાર સાગરમાં પાર ઉતરવાની નૌકા રૂપ આ શીક્ષાઓનો મહીમા ગાતાં શેષાદિ દેવતાઓ પણ પાર પામી શક્યા નથી. હે નાથ ! મારી રક્ષા કરો અર્થાત્ કાંઈ આરા કરો ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે અરજીનને પરમ ભક્ત જાણી નીચે પ્રમાણે બીજી આરા કરી છે.

શીક્ષા ૩૦ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્ય રજસ્વલા સ્ત્રીથી મૈથુન કરે તેનું શરીર આ સંસારમાં તેના પાપથી હમેશાં રોગી રહે અને અંત-કાળે હજ્જર વર્ષ સુધી નરક ભોગવે, કારણ કે રજસ્વલા સ્ત્રી પહેલે દીવસે બ્રહ્મહત્યારી, બીજે દીવસે ચંડાલણી, ત્રીજે દીવસે ઘોષીના સમાન છે માટે ત્રણ દીવસમાં તેનાં લૂગડાંને અડકવાથી તથા તેનું મોહું જોવાથી પાપ લાગે છે, અથવા તેના હાથથી ભોજન કરે તો તો આખી ઉમ્મરમાં કંચલા પુ-ણ્યદાનનો નાશ થાય છે, એટલા માટે ત્રણ દીવસ રજસ્વલા સ્ત્રીથી દુર રહી ચોથે દીવસે સ્નાન કરી શુદ્ધ થયા પછી, પુરૂષે સ્ત્રીનો સમાગમ કરવો અને તે દીવસે જો સમાગમ ન કરે તો પુરુષને હત્યા લાગે છે. એવું સાં-ભળીને અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે સ્ત્રીનો પતી પરદેશ ગયો હોય તો તે પાપથી શી રીતે મુક્ત થાય ? ભગવાન બોલ્યા કે કદાપી પુરુષ ઘેર ન હોય તો રાત્રીયે સ્નાન કરી સુર્યસન્મુખ ઉભા રહી પોતાના સ્વામીની સુરતને મન રૂપી આરસીમાં જોઈ લે તો તેનો પતી આ પાપથી મુક્ત થાય છે.

શીક્ષા ૩૧ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્ય પોતાના જીવને કોઈ ઉત્તમ

પ્રકારના પદાર્થ ઉપર ઇચ્છા કરતું અટકાવી તે પદાર્થથી વીમુખ રાખે તો તે માણસ આ જન્મમાં સદા દરીદ્રી રહે છે; અને મરણ પાછળ પણ તેના જીવને મુક્તી મળતી નથી. આવું શ્રી ભગવાનનું વચન સાંભળી અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે દીનદયાળ નીરધન મનુષ્ય પોતાના જીવની ઇચ્છા પરીપુરણ શી રીતે કરી શકે ? ત્યારે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું કે નીરધન માણસ પોતાના જીવની પ્રસન્નતા માટે રવીવારે, અથવા જન્મનક્ષત્રના દીવસે અથવા અમાવાસ્યાના દીવસે, પોતાની શક્તી મુજબ મનમાન્યા પદાર્થનું ભોજન કરે તો ઇશ્વર તેની મનકામના સદાય પૂરી કરે.

શીક્ષા ૩૨ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્યે કાંઈ વસ્તુ કોઈને ધરમાદા તરીકે આપી હોય અને તે પાછી લે અથવા પોતાના મનમાં કોઈ વસ્તુ ધરમાદા આપવી કરીને જે તે ન આપે તો તે મોટા પાપી થાય છે; અથવા કોઈની ઉછીતી કોઈ કારણથી વસ્તુ લાવીને પચાવી જાય તે આ જન્મમાં અપકીર્તિ પામી બીજા જન્મમાં મહાસ્રગળું આપતાં પણ પાપના બંધનથી છુટતો નથી. માટે મનુષ્યને ઉચીત છે કે મોઢેથી બોલીને ફરી જતું નહી.

શીક્ષા ૩૩ મી—હે અરજીન ! જે માણસ પોતાની છોકરીનું લગ્ન પૈસા લઈને કરે છે તે મહાપાતકી થાય છે અને તે પાપના ફળથી નીરધન થઈ દરીદ્ર અવસ્થાને પામે છે એટલુંજ નહીં પણ તેના પીતૃદેવ શ્રાદ્ધથી પણ વીમુખ રહી નરકમાં વાસ કરે છે.

શીક્ષા ૩૪ મી—હે અરજીન ! મનુષ્યને ઉચીત છે કે કોઈએ કાંઈ વસ્તુની માગણી કરી હોય અને તે વસ્તુ આપણી પાસે હોય તો તે આપવી, કેમકે તેથી અશ્વમેધ યજ્ઞ કરવા સરખું પુણ્ય છે.

શીક્ષા ૩૫ મી—હે અરજીન ! જે માણસ ઇશ્વરે આપેલી બક્ષીસ ઉપર સંતોષ ન રાખતાં બીજાની અપેક્ષા કરે છે, તે સદાકાળ દુખી અવ-

સ્થામાં રહે છે એટલા માટે મનુષ્યે સંતોષ રાખવો કેમકે સંતોષી નર સદા સુખી.

શીક્ષા ૩૬ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય પોતાની મનકામના સીદ્ધ કરવા ચાર પાયાના આસન (પુરસી. ખાટલો વીગેરે) ઉપર બેસીને પરબ્રહ્મ જગદીશ્વરનું પુજન કરે તો તે અક્ષળ જાય છે. એટલા માટે ભોંય ઉપર એકાંતમાં પવીત્ર આસન જેવા કે ભદ્રાસન ભણી મુખ રાખી એક ચીતે પરમાત્માના સ્મરણ પુજનમાં મન લગાવે તો તે રણદાયક છે.

શીક્ષા ૩૭ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય તીર્થ કાંઠે જઈ પર સ્ત્રીને કૃદ્ધિથી નીહાળે તો તે પાપથી તેની મુક્તી કોઈ જગોએ થતી નથી અને અંતકાળે યમદુત તે પાપીને નરકમાં લઈ જઈ લોઢાની તપાવેલી સીખો આંખોમાં ખોસેછે અને અનેક પ્રકારના દુઃખ આપે છે. એ સાંભળી અરજુને વીનંતી કરી કે હે જગતગુરુ ! અંતર્યામી કૃપા કરી કાંઈ બીજી પણ લાભ-શીક્ષાનો ઉપદેશ કરો કે જેથી મનરૂપી મેહેલમાં જ્ઞાનરૂપી દીવાનો ઉજ્જશ થાય.

શીક્ષા ૩૮ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય ગંગાસ્નાન કરવા જતી વખતે પગમાં પગરખાં પેહેરી જાય તો તે સ્નાનનું ફળ પામતો નથી.

શીક્ષા ૩૯ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય ચાર ભાઈઓની વચમાં બેસીને કાંઈ ખાવાનું મંગાવે અને તે બીજાઓને ન આપતાં તે એકલો ખાય તો તે પાપથી મુક્ત થતો નથી. પણ આ વાતનો ગરીબને દોષ નથી.

શીક્ષા ૪૦ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય રવીવારે, દ્વાદસીએ તથા અમાવાસ્યાને દીવસે ખીચડી ખાય તો તે પાપના બંધનથી બીજા ઉત્તમ પદ્મ-ચાંથી વીમૂખ રહે છે અને પ્રજ્ઞા શ્રવે નહી.

શીક્ષા ૪૧ મી—હે અરજુન ! બારસને દીવસે પુરાણ વાંચવું અથવા સાંભળવું અયોગ્ય છે કેમકે તે દીવસ શ્રી વ્યાસમુની આખો દહાડો

પરબ્રહ્મ પરમાત્માના પુનઃનમાં ધ્યાન રાખી એસે છે; તેથી જો કોઈ પુરાણ વાંચે તો તે ધ્યાનમાં ચલાયમાન થાય છે.

શીક્ષા ૪૨ મી—હે અરજુન ! રવીવારે અથવા વ્રત ધારણને દીવસે દરપણમાં મુખ જોવું અયોગ્ય છે.

શીક્ષા ૪૩ મી—હે અરજુન ! જે ખાટલા ઉપર ધણી ધણીયાણી સુતાં હોય તે ખાટલા ઉપર જીજ્ઞાસે સુવું અથવા એસવું નહીં. આ દોષ સુતારા ધણી ધણીયાણીથી મોટા હોય તેનેજ લાગે છે. પણ બાળકોને આધ નથી.

શીક્ષા ૪૪ મી—હે અરજુન ! જે માણસ તલની ચોરી કરે તે મહા પાતકી થાય છે એટલુંજ નહીં પણ કોઈ તલ ખવરાવે તો તે ખાવામાં પણ દોષ છે આ સાંભળી અરજુનને પ્રશ્ન કર્યો કે હે મહારાજ કોઈ સગુણહાલું તલ ખવરાવે તો તે શી રીતે ખાવા ? ત્યારે શ્રીકૃષ્ણજીએ કહ્યું કે ભોજનના મદલામાં કોઈને તલ ખવરાવવા નહીં પણ બ્રહ્મણને આપવા જેથી પુણ્ય થાય.

શીક્ષા ૪૫ મી—હે અરજુન ! જે માણસ લધ્વી (પીશાબ) કરીને પાણી લઈ હાથ પગ ઘોતો નથી તે અપવીત્ર રહે છે અને તેથી સતકર્મનું રજા પામી શકતો નથી.

શીક્ષા ૪૬ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય એકાગ્ર ચીત રાખી કથા વાર્તામાં ધ્યાન રાખે તો તે વૈકુંઠમાં નાના પ્રકારના સુખ ભોગવે છે.

શીક્ષા ૪૭ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય અનામત વસ્તુને પોતાના કબજામાં લે તે અનેક પ્રકારના દુઃખ ભોગવી અંતકાળે નરકનો અધીકારી થાય ને તેની સ્ત્રીને વાંઝીયાપણું ભોગવવું પડે છે.

શીક્ષા ૪૮ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય પોતાની પરણેલી સ્ત્રીને ત્યાગ કરે અથવા ગાયના ટોળામાં જઈ વીના કારણે મૈથુન કરતી ગા-

યને ડરાવી નસાડે, તો તે નરકનો અધીકારી થાય છે તેમજ તેનો વંશ ઘેઘેા ગાંડો થાય છે.

શીક્ષા ૪૯ મી—હે અરજુન! જેનો લેણદાર તગાદો કરી બારણામાં ખેડો હોય તે વખતે કરજદાર માણસ જે ઘરમાં રહી અત્રજલ લે તો તે અપરાધી થવાથી જન્મ આખો ફરીદ્રી રહે છે.

શીક્ષા ૫૦ મી—હે અરજુન! જે મનુષ્ય પોતાના કુટુંબની અથવા, નાતની નિંદા કરે છે, તો તે પુત્રનું સુખ પામતો નથી.

શીક્ષા ૫૧ મી—હે અરજુન! જે મનુષ્ય પોતાની બલાધ કરે અથવા બીજાને મોઢેથી સાંભળીને મકલાધ જાય તેને મુરખ જાણવો એટલુંજ નહીં પણ અંતકાળે નરકનો અધીકારી થાય છે માટે મનુષ્યને કિચીત છે કે સ્વગુણ સુખથી ગાવા નહીં.

શીક્ષા ૫૨ મી—હે અરજુન! જે મનુષ્ય ખગીચા અથવા તળાવની પારને તથા વૃક્ષના મુળને વગર વીચારે ઉન્મત્ત થઇને તોડે અથવા શીખેલી વીઘા ઉપર ધ્યાન ન રાખતાં અનીતીથી ચાલે તો તે પાપથી મુક્તિ ન પામતાં અંતકાળે નરકમાં જાય છે.

શીક્ષા ૫૩ મી—હે અરજુન! જે મનુષ્ય પોતાના પાળેલા જનાવરને ભુખ્યાં રાખે, અથવા નિર્દયપણે હૃદયી જાહે મહેનત કરાવે તેને મ્હોટો પાપી જાણવો. આવા પાપથી ધન સંતાનનું સુખ નથી પામતો આગલા જન્મમાં વ્યંઢળ અર્થાત્ નપુંશક થાય. કદાચીત્ પુન્યના પ્રતાપથી તે નહીં તો તેની પ્રજા તો અવસ્ય નપુંશક થાય એમાં કાંઈ પણ સંદેહ જાણવો નહીં.

શીક્ષા ૫૪ મી—હે અરજુન! જે માણસ રૂપીઆને બદલે જમીન કબજે રાખે છે, તો તે પાપથી આંખે આંધળો થઈ સંતાનનું સુખ પામતો નથી.

શીક્ષા ૫૫ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય વડીલો પાસે જીકું બોલે બોલે છે તે દોષીત થાય છે.

શીક્ષા ૫૬ મી—હે અરજુન ! ચારો ચરતી ગાયને જે માણસ હાંકી કહાડે છે તે પાપના બંધાનથી પુત્રનું સુખ પામતો નથી.

શીક્ષા ૫૭ મી—હે અરજુન ! જે માણસ રણક્ષેત્રમાં જઈને અસામર્થપણું દેખાડી પોતાના સ્વામીને એકલો મુકી નાશી જાય, તે કો-દીયો થાય છે એટલુંજ નહીં પણ અંતકાળે રૌરવ નરકમાં પડે છે.

શીક્ષા ૫૮ મી—હે અરજુન ! જે માણસે તીર્થકાંઠે જઈ પોતાની સ્ત્રી સહીત એક પોતીએ સ્નાન કર્યું નથી, તેનું જીવનું પશુ સમાન છે માટે મનુષ્યને ઉચીત છે કે એક વખત તીર્થકાંઠે જઈ સ્ત્રી સહીત સ્નાન કરી શક્તી મુજબ પુન્યદાન કરવા ચુકવું નહીં. આવા સ્નાનથી અશ્વમે-ધયજ્ઞ કર્યાનું પુણ્ય થાય છે. આ સાંભળી અરજુને પ્રશ્ન કર્યો કે હે અં-તર્યામી દીનબંધુ ! આપે આજ્ઞા કરી તે અતી ઉત્તમ છે, પરંતુ તીર્થકાંઠે જાવા માટે પૈસા ન હોય તેવા માણસને અથવા શરીરે અશક્ત થયેલા માણસે શું કરવું ઉચીત છે તે કૃપા કરીને કહો. ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને આજ્ઞા કરી કે હે અરજુન ! તેવા મનુષ્યે અમાવાસ્યા, પૂર્ણિમા, જન્મ નક્ષત્રે, સીદ્ધિયોગે, અથવા વ્યતીપાતાદી શુભ વારે, પોતાની સ્ત્રી સહીત તળાવે નદી, હોજ, કુંડ અથવા પોતાને ઘેર સ્નાન કરી શક્તી પ્રમાણે પુણ્યદાન કરવું; એથી તે તીર્થ સ્નાનથી પણ અધીક ફળને પામે છે. અને થયેલાં પાપોથી મુક્તી પામી વૈકુંઠમાં વાસ કરે છે. હે અરજુન ! આ શીક્ષા વેદમાં ગુપ્ત રહી છે. એને દેવતા પણ જાણવાને અશક્ત છે, પરંતુ હું તને મારો પરમ ભક્ત જાણી તારા હીત માટે કહું છું.

શીક્ષા ૫૯ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય ખીજની એળ ઉઘાડી કરે તે રૌરવ નરકમાં પડે છે.

શિક્ષા ૬૦ મી—હે અરજીન ! જે દિવસે ગાય વાછરડાને જન્મ આપે છે તે દિવસથી ૮૦ દિવસ સુધી ગાયને દોહી વાછરડાને ન પાતાં પોતાના ઉપયોગમાં જે મનુષ્ય દૂધ લે છે, તો તે પાપથી સંતાનનું સુખ ન પામતાં ઘણા વરસ નરકમાં વાસ કરે છે.

શિક્ષા ૬૧ મી—હે અરજીન ! જે માણસ પોતાના કુટુંબનો દ્રોહ કરી જીવથી મારી નાંખે છે, અથવા ભુંડુ ઇચ્છે છે, તેને મોટા પાપી જાણવો.

શિક્ષા ૬૨ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય બીજનો દિસ્સો પોતાના કબજામાં કરે તો તેની સ્ત્રી દુરાચરણી થાય, પોતે જન્મભર દરિદ્રાવસ્થા ભોગવે અને સંતાનથી વીમૂખ રહે. કદાચ પુત્ર આવે તો તે તરત મરી જાય છે અને જે પુત્રી આવે અને તે જીવે તો તે વિધવા અવસ્થાવાળી થાયછે. અને પોતે ચાર જન્મ સુધી અંધ અવસ્થા ભોગવે તે પછી યમના દૂત લોકાદના તપાવેલા થાંભલા સાથે બાંધીને તેને માર મારે છે.

શિક્ષા ૬૩ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય સૂર્ય અથવા ચંદ્રચંદ્રના ઘેરાવા વખતે ખાય, પાણી પીયે, પેસાળ કરે તો તે સૂર્ય ચંદ્રના આપથી ધન તથા સંતાનનું સુખ પામતો નથી.

શિક્ષા ૬૪ મી—હે અરજીન ! દિસાએ જવા માટે લીધેલા પાણી-માંથી બાકી રહેલા પાણીએ હાથ પગ ધુવે, તો દોષ લાગે છે અને તેના કુટુંબને પ્રેત બાધ કરે છે, કેમકે એ પાણી પ્રેતના ભાગનું કહેવાય છે માટે તે લેવું નહિ.

શિક્ષા ૬૫ મી—હે અરજીન ! સંતાનહીણ પુરુષનું જીવવું વ્યર્થ છે, કારણ કે તે મુવા પછી શ્રાદ્ધ તર્પણથી વિમુખ રહે છે. આ સાંભળી અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે સ્વામી પુત્રહિન માણસને કેના હાથથી શ્રાદ્ધ તરપણ ગોઠિંએ તે કૃપા કરી કહે. ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યો હસીને કહ્યું કે હે અરજીન ! આ વાત શુભ છે તો પણ તને હું મારો પરમ

બ્રહ્મ જાણી કહું છું કે અપુત્રવાન પુરુષની સ્ત્રી સુશીલ સ્ત્રી ધર્મ પાળવા-
વાળી હોય અને તે પ્રીતી ભાવથી શુદ્ધ શ્રાદ્ધ તરપણુ કરે તો તેના પ-
તીને પહેંચે છે, અને આવી પ્રતીવ્રતા સ્ત્રીના સારાં કર્મથી સાતે પેઢીના
પિતૃઓ વૈકુંઠમાં વાસ કરે છે. અને તેનો પતી પણ પોતાના પાપ કર્મો-
થી જો નર્કમાં પડ્યો હોય તો તે પણ વૈકુંઠને પામે છે.

શિક્ષા ૬૬ મી—હે અરણ્યુન ! દ્વાદશી અગાવાસ્થા તથા રવીવારે
જે મનુષ્ય શરીરે તેજ લગાડે તે દોષીત થાય છે.

શિક્ષા ૬૭ મી—હે અરણ્યુન ! કોઈ પણ મનુષ્યે પોતાના આંગ-
ણામાં વડ અથવા પીંપળાનું વૃક્ષ રાખવું નહીં; કારણ કે પીતૃદેવ પ્રતી-
દીન એક વાર પોતાના પરિવારને ઘેર આવે છે; તો તે વડ પાંપળામાં
રહેલા ભૂત, પીશાચ, પ્રેતાદીકના ડરથી નાશી જઈ શ્રાપ આપે છે, અ-
થવા પીતૃ નીમીતે જે કાંઈ બ્રહ્મભોજન કરાવે તે પીતૃદેવને નહીં પુગતાં
ઉપલા કારણથી નીષ્ફળ જાય છે; તેથી તે સદા નીરધન ધર્મ દરીદ્રી અ-
વસ્થા ભોગવે છે. માટે ઘર આગળ પીંપળો અથવા વડનું વૃક્ષ રાખવું
નહી તેમજ તેની નીચે દીવો રાખવો પણ અશુભ છે.

શિક્ષા ૬૮ મી—હે અરણ્યુન ! મનુષ્ય દેહ અતી કઠીનતાથી પૂર્વના
પુણ્યે પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી આ અમુલ્ય દેહના ગળામાં ફાંસો નાંખવો અ-
ચોગ્ય છે કારણ કે મોતે દરેક માણસના માથાની ચોટલી પોતાના હાથમાં
રાખી છે તેથી તે પોતાની ખુશી મુજબ દેહમાંથી જીવને ખેંચી લેછે, પણ
માણસથી જાણી શકાતું નથી કે આપણું મોત કયારે થશે. બાળ અવસ્થામાં
તથા યુવાવસ્થામાં, ઇશ્વર આરાધન, વૃદ્ધ અવસ્થામાં કરશું એમ માનવું એ
લુલ્લ ભરેલું છે. માટે મનુષ્યને ઉચીત છે કે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ,
અસર વગેરે વગેરે દુરગુણો તજીને ઇશ્વરે જે આપેલું તેમાં સંતોષ માની
હર્ષ, શોક, હાની, લાભ, સમ જાણી સરવ જીવને પૂરણબ્રહ્મ પરમેશ્વર સ-

માન જાણી સદા સર્વ્યાદાનંદ નારાયણના ચરણારવીંદમાં મન લગાવી પ્રસન્નતાથી સ્મરણ કરવું. કેમકે અંતકાળે માતા પિતા—ભાઈ તથા સગાજાલા કોઈ પણ સહાય કરતા નથી માત્ર પોતાના સુકરમથી સહાયતા મળે છે.

શિક્ષા ૬૯ મી—હે અરજીન! જે મનુષ્ય પ્રતિદીન પીંપળાને પાણી ન રેડે અથવા પખવાડીએ પખવાડીએ મહાદેવનું વ્રત પુજન કરે નહીં તો તે સદા નિર્ધનતાથી દુઃખી રહે અને તેનું જીવવું શીયાળના જેવું છે. આ સાંભળી અરજીને પ્રશ્ન કર્યો હે વાસુદેવ! જગત્પુર! જે કોઈ મનુષ્યથી નીત્ય નીયમ ન રહે તો તેણે શું કરવું? ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું કે શનીવારને દિવસે પીંપળાના મુળમાં બ્રહ્મા, છાત્રમાં વિષ્ણુ, ડાળીઓમાં મહાદેવ, પાંદડે પાંદડે તેત્રીસ કરોડ દેવતાનો વાસો રહે છે, તેથી તે દીવસે પીંપળાનું પુજન કરવું તે પુજનની વીધી કહુંછું તે સાંભળ. સઘળાં તીર્થો (ગંગાજળ, સમુદ્રજળ, દહી, દુધ, સાકર, મધ) સહીત પુજન કરી પ્રદક્ષણ કરી શક્તી પ્રમાણે પીંપળાના વૃક્ષ નીચે બ્રહ્મ ભોજન કરાવી પોતે પણ કરે તો પુણ્યના પ્રતાપથી આશીરવાદ પામી ધન સંતાનથી સુખ પામે અને અંતકાળે જમના દુત તેનાથી ડરી નાશી જાય. આ રીતે પીંપળાનું પુજન તીર્થ સ્નાન યજ્ઞના ફળની બરાબરી કરનારું છે. હવે મહાદેવના પુજનની વીધી આ પ્રમાણે કરવી. માલ મહીનાની કૃષ્ણ ચતુરદશીએ મહાદેવનું વ્રત ધારણ કરી રાત્રીનું જાગરણ કરી ચાર વેદના મંત્રોથી તીર્થો (દુધ, સાકર, ઘી, ગંગાજળ, મધ આદીક) થી મહાદેવને સ્નાન કરાવી વીધી પુર્વક પુજન કરે તો થયેલાં પાપનો નાશ થઈ શીવ લોકમાં વાસ પામી તેની મન કામના પુર્ણ થાય છે. કદાચ આ વ્રત પુરુષ ન રાખી શકે તો તેની સ્ત્રી આવી રીતે વ્રત રાખે અને મહાદેવની પ્રીતિ સાથે પુજ કરે તો આ વ્રતનું ફળ બધા વ્રતના ફળ કરતાં પરિપુર્ણ મળે અરજીન આવા શિક્ષારૂપ વચનો સાંભળી પ્રસન્નતાથી વિનય પુર્વક દંડવત્ કરી બોલ્યા કે હે દીનદયાળ! આપના મુખથી આવી શીક્ષા સાંભળી મારી ખુદ્દી વૃદ્ધી પામેછે તે સાંભળી

શ્રી ભગવાને કહ્યું કે હે અરજુન ! આ બોધરૂપી શિક્ષાએ વી-
સ્તારીને તારી આગળ કહ્યું તે તું ચીત લગાડી બરોબર સાંભળ.

શિક્ષા ૭૦ મી—હે અરજુન ! જે કોઈ મનુષ્ય સ્નાન કરી ઉમરાના
અને મહુડાના ઝાડ નીચે જાય તો સ્નાનના ચોથા ભાગનું ફળ તે વૃક્ષને
જાય છે. એ સાંભળીને અરજુને તેનું કારણ પૂછતાં શ્રીકૃષ્ણજીએ કહ્યું કે જ્યારે
નૃસીંહ અવતારે પોતાના નખથી હીરણ્યાક્ષનું પેટ ફાડ્યું ત્યારે નૃસીંહના નખમાં
બળતરા થવા લાગી તેવામાં નૃસીંહજીને ઉપલા બે વૃક્ષો નજરે પડ્યાં. તેના
પાંદડાં નખે લગાડવાથી બળતરા મટી અને આરામ થયો ત્યારે નૃસીંહજીએ
પ્રસન્ન થઈને પેલા બે વૃક્ષોને વરદાન આપ્યું કે જે કોઈ માણસ સ્નાન
કરીને તમારી નીચે આવશે તેના સ્નાનના ફળનો ચોથો હિસ્સો તમને પ્રાપ્ત
થશે એ સાંભળી અરજુને પૂછ્યું કે હે શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્મા ! કોઈ માણસ
મદ્દલતથી તે ઝાડ નીચે જાય તો તેમાંથી શી રીતે બચે ત્યારે શ્રીકૃષ્ણદેવે
કહ્યું કે તે ઝાડ નીચે જનાર માણસ ત્રણ વખત શ્રી નૃસીંહ અવતારનું
નામ લે તો તેના સ્નાનનું ફળ વૃક્ષને નહીં જતાં પોતાને ફળ થાય.

શિક્ષા ૭૧ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય સ્નાન કર્યા પછી ખાટલા
ઉપર બેસે અથવા બહાર જઈ લોકોને અડકે તો તેને શરી નાહાવું બેઠાએ;
પણ સ્નાન કરી જમીને બાહાર જાય તો તેને દોષ લાગતો નથી.

શિક્ષા ૭૨ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય આંખાનું ઝાડ કાપે તેને મહા
દોષ લાગે છે અને જે આંખાના દશ વૃક્ષ કાપે તો એક બ્રહ્મહત્યાના દોષની
બરોબર છે; માટે કોઈ મનુષ્યે આંખાના વૃક્ષને કાપવું નહીં અને જે કોઈ
વૃક્ષો રોપીને બાગ કરાવે અથવા જાતે કરે તો તેને યજ્ઞના ફળની બરોબર
ફળની પ્રાપ્તિ થાય, અને જે બાગ (વાડી) કરવાની શક્તી ન હોય તો
જલવાળા ઉત્તમ સ્થાન ઉપર પાંચ વૃક્ષ રોપે, તો વૃક્ષોની આશીર્વાદથી અ-
ત્યંત મોક્ષગતીને પામે.

શિક્ષા ૭૩ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય પોતાને ઘેર તુળશીનું વૃક્ષ વાવે, અને હમેશાં સ્નાન કરી તુળશીને જળ, ચંદન, અક્ષત, પુષ્પ, નૈવેદ્ય, ધુપ, દીપ વગેરેથી પ્રતીદીન પુજા કરે તો તેને ઘેર જન્મના દુતો નહીં આવતાં લક્ષ્મીજી પ્રસન્ન થઈ ઘરમાં વાસ કરી, સુખમાં વૃદ્ધી કરે છે તેમજ અશ્વમેધ કર્યા જેટલું રૂળ પ્રાપ્ત થાય છે. અને જે હમેશાં તુળશીની પુજા કરવી અને નહીં તો અશાડ, આસો કારતક માસના દરેક દીવસે પુજા કરે તો તેનું કૃળ યજ્ઞના કૃળની ઝરોઝર મળે, તેમજ કોઈ માણસ આંખલીના ઝાડ નીચે બ્રાહ્મણને જમાડે તો તેનું પુણ્ય યક્ષની ઝરોઝરી કરનારું છે પણ રવીવારે આંખલીના વૃક્ષની પુજા કરવામાં દોષ છે માટે તેમ ન કરવું.

શિક્ષા ૭૫ મી—હે અરજીન ! જે કોઈ પુરૂષ તીથી, વાર, નક્ષત્રના સમય વગર શ્રાદ્ધ કરે છે તે તેના પીતૃદેવતાઓને પહોંચતું નથી.

શિક્ષા ૭૪ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્યના ઘરમાં વાંઝણી સ્ત્રી હેય તેનું જીવવું પણ સમાન છે. તેના હાથથી ખનાવેલી રસોઈ પણ જમવી અયોગ્ય છે. આ કારણથી તેના મુખમાં દુર્ગંધી પેદા થાય છે એવું સાંભળી અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે, એવી સ્ત્રી ઘરમાં અથવા સગાબહાલામાં હોય, અને તે સ્ત્રી શીવાળ જીજ્ઞુ કોઈ રસોઈ કરનાર ન હોય, તો કેમ કરવું તે કૃપા કરી આજ્ઞા કરો. ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું કે ભોજન કરવાને સમયે અનંત શક્તિ પરબ્રહ્મ કમળનયન ધર્મ રક્ષકનું નામ લઈ પ્રાર્થના કરી, કહેવું કે હે જગદીશ્વર ! અધમઉધારણ, ભવભયભંજન, અધમોચન, તુંજ છે એવી રીતે ગ્રાસે ગ્રાસે નામ દઈ પૃથ્વી ઉપર જલની ધાર દઈ જ્યોતી સ્વરૂપનું ધ્યાન ધરી ભોજન કરે, તો તેને બાધ ન લાગતાં ધન સંતાનની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શિક્ષા ૭૫ મી—હે અરજીન ! જળ પીવા માટે કોઈની પાસે માગણી કરી હોય, અને તે જળથી ભરીને લોટા લાવે તો તે હાથો હાથ ન

લેતાં જમીન ઉપર મુકાવી પછી પોતાને હાથે લઇને પીયે તો તેમાં દોષ નથી પણ હાથોહાથ લઇને પીયે તો દોષ છે.

શિક્ષા ૭૬ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય ભોજન કરેલા એમાં વાસણો, તરત સાફ ન કરતાં એમને એમ રાખી મુકે તો તે અન્નદેવતાના શાપથી સદા દરીદ્રી રહી બહુ દુઃખ પામે છે.

શિક્ષા ૭૮ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય પોતાનું આંગણું લીંપી શુ-
ધીને સાફ ન રાખે તો તે મહાદેવજીના તથા પોતાના પિતૃદેવના શ્રાપથી
છઠે મહીને નીરાધાર થઇ, અતી દુઃખ પામે અને આ વાત પણ ધ્યાનમાં
રાખવી કે પોતાના પાપથી પુત્ર દરીદ્રી થાયછે. અને સ્ત્રીના પાપથી પુરૂષને
મુક્તી મળતી નથી. કદી પોતાના પુન્યના બળે કરી સ્વર્ગની પ્રાપ્તી થઇ
હોય તો તે નષ્ટ થઇ જાય છે.

શિક્ષા ૭૯ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય નદી તળાવ વીગેરે છોડીને
ઘરમાં ગરમ પાણીએ નહાય છે, તેનું નહાવું અશુદ્ધ છે. આ સાંભળી અ-
રજુને પ્રશ્ન કર્યો કે કોઇ ગામમાં નદી વીગેરે નાહવાના સ્થળો ન હોય તો
તેનું કેમ કરવું; તે કૃપા કરી કહો, ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું કે જો ગરમ
પાણીમાં હાથ ભોળ્યા શીવાય સ્નાન કરે તે ગંગાસ્નાન જેવું શુદ્ધ છે. હે
અરજુન ! આવી આવી વાતોમાં બહુ ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે, પણ તે
કોઇનાથી રાખી શકાતું નથી. એજ મોટું આશ્ચર્ય છે પરંતુ પરમાત્માની
ભક્તીએ કરીને મુક્તી પામેલ એવા બુદ્ધિમાન પુરૂષો તો અવશ્ય ધ્યાન
લગાવે છે. આ સાંભળી અરજુને બહુ શોચ કરી શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનના ચ-
રણારવીંદમાં શીશ નમાવી વીનતી કરી કે હે સચ્ચીદાનંદ વાસુદેવ ! આપે
આ આજ્ઞાઓ કરી, તેમાંથી કેટલીક બને છે અને કેટલીક નથી બનતી
તો તેના દોષથી મુક્ત કેમ થવાય તે કૃપા કરી આજ્ઞા કરો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ
ભગવાને અરજુનને બહુ શોચ કરતો જાણી દયાળુપણે આજ્ઞા કરી કે—

(દુહો.)

વીતેલ વાતનો શોચ ન કરતાં, ધીરજ મનમાં ધાર,
ધ્યાન ધરે એટલાજ પર, મટે પાપ નિરધાર.

શિક્ષા ૮૦ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય સ્નાન કરી લલાટમાં તીલક કરતો નથી તેનું સ્નાન અક્ષય જાય છે. તેમજ તીલક કરવાથી યમના દુનો તીલક જોઈને ડરી જાય છે; અર્થાત્ ઝાઝુ દુઃખ ન આપતાં લાજ આપણી ધર્મ રાગની કચેરીમાં ખડા કરે છે.

શિક્ષા ૮૧ મી—હે અરજુન ! મનુષ્યની કાયા કોઈ મોટા પૂન્યના પ્રતાપે પ્રાપ્ત થાય છે તોપણ કદાચીત્ જીવને ભોજનની પ્રાપ્તી માટે અતી દુખ સોસતે પણ પ્રતીદીન પ્રાપ્તી થતી નથી તો પુરુષાસીને દીને તો અવશ્ય ભોજન કરવું ઉચીત છે અને તેથી મોટું પુણ્ય થાય છે.

શિક્ષા ૮૩ મી—હે અરજુન ! મનુષ્ય થસર, ગાજર, લક્ષણ અને કાંદા (ડુંગળી) આમાંની કોઈપણ વસ્તુ ખાય છે. તો તેનો સ્વર્ગમાં વાસ થવો દુર્લભ છે. કારણ કે ઉપલી ચીજોના બી માણસના પેટમાં એકવીશ દીવસ સુધી રહે છે અને આ એકવીશ દીવસમાં માણસનું મૃત્યુ આવે તો તે નરકમાં જાય છે આ સાંભળી અરજુને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ત્રી-લોકીનાથ, જક્ત પાત્રન પ્રભુ કોઈ માણસે ઉપલી વસ્તુમાંથી એક આદી વસ્તુ ખાધી હોય અને તુરત ગાંદો પડતાં અંતકાળ પાસે આવે તો તેના દોષથી કેવી રીતે મુક્ત થવું તે કૃપા કરીને કહો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે જો તે માણસ ગંગાજળનું પાન કરે તો તે દોષથી મુક્ત થાય છે અને આ કારણથી નરકે જતો અટકે છે માટે કોઈ માણસે ઉપલી વસ્તુમાંથી કોઈ પણ જાણી જોઈને ખાવી નહી.

શિક્ષા ૮૪ મી—હે અરજુન જે મનુષ્ય દીવસ અને રાત્રીએ પોતાના ઘરમાં ધીનો દીવો બળતો રાખે તો તેના ઉપર પીતૃદેવતા પ્રસન્ન થઈ દીનપ્રતીદીન આશીસ આપી ધન સંતાનમાં વૃદ્ધી કરે તેમજ આગલા ભવમાં તે મનુષ્ય પરમેશ્વરની અતી કૃપાએ કરી ઘણું સુખ પામી અંતકાળે મોક્ષ પદને પામશે અને સુખ ભોગવશે.

શિક્ષા ૮૫ મી—હે અરજુન ! જે ગાણસ ભોજન કરતાં પડી રહેલી જીવ (જમતાં પડી રહેલું ભોજન) તેનું બીજી વખત ભોજન કરે અગર લે અગર બીજા કોઈને ભોજન કરાવે તો આ મહા દોષથી નિશ્ચય દરીદ્રી અવસ્થાને પામે.

શિક્ષા ૮૬ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય રાત્રીએ અંધારામાં ભોજન કરે અથવા ભોજન કરતી વખતે દીવો બુઝઈ જાય તોપણ જમતું ચાલું રાખે તો આ દોશના કારણથી ધન સંતાનનું સુખ નહીં પામતાં દુઃખી રહે. અંધારે જમતું તે પ્રેતની સાથે જમ્યા બરોબર છે.

શિક્ષા ૮૭ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય પોતાને માથે મુકવાની બાંધેલી પાઘડી બીજાને માથે મુકવા આપે તો તેનો બહુ દોષ છે કારણ કે પાઘડી આપનારની બુદ્ધિમાં ઘટાડો થાય છે અને પાઘડી લેનારની બુદ્ધિમાં વધારો થાય છે.

શિક્ષા ૮૮ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય દક્ષિણ દિશા સામું મોઢું રાખીને સુવે છે તેને તેમ સુવામાં ઘણો દોષ છે.

શિક્ષા ૮૯ મી—હે અરજુન ! ચાર વરસની છોકરી તે પારવતી સમાન અને છ વર્ષની તે કન્યા કહેવાય છે તેવે વખતે જો વીવાહ કરે તો મોટા યજ્ઞ સમાન ફળ પ્રાપ્ત થાય છે. જેઓ ચાર વરસની કન્યાનું વયે પહોંચ્યા છતાં લગ્ન કરતા નથી તો તેને મોટો દોષ લાગે છે માટે કન્યાને ચાર વર્ષની અંદર પરણાવવી.

શિક્ષા ૯૦ મી—હે અરજીન ! જે માણસ માથે પાધરી અને ક-મરમાં ધોતીયું પહેરીને કચ્છો નહી વાળે તો આ ભવમાં જેટલું પુણ્ય-દાન કર્યું હોય તેનું ફળ મળતું નથી અને તેના પાપે કરી અંતકાળ વખતે નરકમાં જાય છે તેમજ તેના પીતૃદેવતાઓ જેઓ સ્વર્ગમાં હોય છે ત્યાં નહી રહેતાં નરકમાં વાસ કરે છે કારણ કે તેના પગ પૃથ્વીપર મૂકવા તે ગાયના શરીર ઉપર મુકવા બરોબર છે.

શિક્ષા ૯૧ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય રાત્રીનું વાસી રહેલું જળ જે બીજે દિવસે શ્રાદ્ધ કે તરપણના ઉપયોગમાં લે તો તે કોણીમાં તર્પણ કર્યા બરોબર છે. વાસી જળે તરપણ કર્યાથી માણસ ધોરનરકમાં જઈ કોણી-ના કુંડમાં વાસ કરે છે માટે વાસી જળથી તર્પણ કોઈએ કરવું નહિ.

શિક્ષા ૯૨ મી—હે અરજીન ! મનુષ્યોએ પોતાના હાથ, કાન તથા ગળામાં સોનું પહેરવું એ મહાપવિત્ર છે કારણ કે જે જળ સોનાથી અડીને આપણા શરીર ઉપર પડે છે તે જળને ગંગાનદીના જળ સમાન જાણવું.

શિક્ષા ૯૩ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય ગંગા આદી તીર્થોમાં નાણા પહેલાં પોતાનું ધોતીયું ધુવે તો તેને દોષ લાગે છે.

શિક્ષા ૯૪ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય તીર્થ કરવા જાય તેણે પહેલાં સ્નાન કરીને તર્પણ કરવું. તર્પણ કરતી વખતે જો કાળ ક્ષેમનો વીચાર મનમાં આણે તો તર્પણ કર્યાનું ફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને પીતૃદે-વતાને તર્પણ પોહાંએ છે.

શિક્ષા ૯૫ મી—હે અરજીન ! તીર્થ કાંડે જઈ જે માણસ બીમા-રીથી મૃત્યુ પામે તો તેને અરધ બાળી (દહન કરી) ક્ષેત્રમાં તીર્થ વાળી નદીમાં ફેંકી દીધે તો આ દોષથી અંતકાળ વખતે નરકનો અધિકારી થાય અને જે તેવા શબને બરાબર દહન કરી (રાખ કરી) ને તેની રાખ

ઉપર સાત દીવસ સુધી બરાબર બંદોબસ્ત સાથે ગાય શીવાય કુતરાં બી-
લાડાં ગધેડાં આદી ચારપગવાળા પશુ તેમજ સ્ત્રીનો પડછાયો પડવા નહી
દીયે અને આઠમે દીવસે સ્નાન કરી તે રાખને ક્ષેત્રમાં (નદીમાં) પધરાવી
અને ક્ષેત્રની માટીથી શબની બાજેલી જગો લીધી સાફ કરે તો જગતના
સર્વ તીરથો કર્યાનું ફળ તથા મોટામોટા યજ્ઞ કર્યાનું ફળ પ્રાપ્ત થાય અને
મરનાર વૈકુંઠવાસ પામે અને બાળનાર તથા તેની ક્રીયા કરનારને હમેશાં
આશિશ આપે.

શિક્ષા ૯૬ મી—હે અરણ્યુન ! સુર્યનો પ્રકાશ (તડકો) હોય અને
તેવામાં વરસાદ વરસતો હોય તેમાં જે કોઈ માણસ નાહાય તો તેને
ગંગાસ્નાન કર્યા બરાબરનું ફળ મળે છે.

શિક્ષા ૯૭ મી—હે અરણ્યુન ! જે મનુષ્ય સુર્ય અસ્ત વખતે અન્ન
જળ લીયે અથવા દીશાએ જાય તો તેને મહાદોષ લાગે છે. કારણ કે તે
વખતે સુર્ય અને દૈત્યને યુદ્ધ થાય છે. વાસ્તે સુર્યાસ્ત વખતે માણસોએ
ઈશ્વરના ધ્યાન શિવાય બીજું કામ કરવું નહિ અને જે વખતે સુર્યને જળ
અર્પણ કરે તે સુર્ય નારાયણના આશીર વચનથી હમેશાં સુખ પામે અને
જે માણસ આ વખતે ખરાબ કામ કરે તે ઘણા વર્ષ સુધી દુખી થઈ
દરીદ્રી રહે. વળી આપણે જાણવું જોઈએ કે સૂર્ય આશ્રમ્યા પેહેલાં ચાર
ઘડી અને અસ્ત થયા પછી રાત્રીની ચારઘડી સવારમાં સૂર્ય ઉદય થયા
પેહેલાં ચાર ઘડી અને ઉદય પછીની ચાર ઘડી દીન ચડ્યા પછી જે
માણસ બીજાનામાં સુધ્ધ રહે તો તેને સૂર્યના સરાપે કરી મહાદોષ લાગે
છે અને જે માણસ આ બે વખતે પરમ દયાળુ પરમેશ્વરના ધ્યાનમાં
સ્થીર મન લગાડી વેદ પુરાણ આદીનો પાઠ કરે તો સર્વ કરેલા પાપોથી
મુક્તિ પામી અંતે વૈકુંઠમાં વાસ પામે અને આ ભવમાં લક્ષ્મી તથા
સંતાનનું ધણું સુખ ભોગવે.

શિક્ષા ૯૮ મી—હે અરજીન ! જે માણસ પાત્રવિના એક હાથમાં રોટલી રાખી બીજે હાથે ખાય તો તે થોડા વખતમાં દરીદ્રી થાય છે.

શિક્ષા ૯૯ મી—હે અરજીન ! જે માણસ બીજના ધન સંતાન આબરૂમાં જોર જીલમથી વિધન કરે તે આ લોકમાં નિરધન અને અંતકાળ પછી નરકનો અધીકારી થાય અને આવતા જન્મમાં સંતાન વીનાનો રહે.

શિક્ષા ૧૦૦ મી—હે અરજીન ! જે પુરૂષને પુત્ર નથી તે સંસારમાં પરમાત્માથી પણ સનમાન પામતો નથી અને અંતકાળે નરકનો અધિકારી બની બીજા જન્મમાં પુત્ર વિનાનો રહે છે.

શિક્ષા ૧૦૧ મી—હે અરજીન ! જે દીવસે સ્ત્રી બાળકને જન્મ આપે છે તે દીવસથી ૪૫ દીવસ સુધી જે સ્ત્રીના હાથનું જળ, તથા અન્ન ખાય તો આ દોષથી પીતૃઓ સ્વર્ગમાં હોય તે નરકમાં જઈ વાસ કરે. આ સાંભળી અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે, હે દીનદયાળ ! જે મનુષ્યના કુટુંબમાં તે સ્ત્રી શીવાય બીજું કોઈ પણ માણસ ના હોય અને નિરધન હોય તો તેણે શું કરવું, ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કહ્યું કે વધુમાં વધુ ૨૩ દીન અને ઓછામાં ઓછા ૧૩ મે દીવસે સ્ત્રી ગંગાજળથી સ્નાન કરી પોતાના ગર્ભ પ્રમાણે પુણ્યદાન કરે તો તેના હાથનું ભોજન ખાવાને દોષ નથી. આ શિક્ષા સાંભળી અરજીને શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને હાથ જોડી વિનંતી કરી કે હે ત્રીલોકનાથ અધમ ઉધારણ આ આરા સાંભળી જેમ દીવો અંધારામાં ઉજ્જશ આપે છે. તેમ મારા મનમાં જ્ઞાનરૂપી દીવાથી અજવાળું થયું છે. વાસ્તે કૃપા કરી બીજી પણ આરા કરો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણજીએ કહ્યું કે તું મારો પરગભક્ત છે. તેથી હું તને જે દેવતાઓ પણ જાણતા નથી તેવી આરા કરું છું;

શિક્ષા ૧૦૨ મી—હે અરજીન ! જે માણસ પોતાના મનને પ્રસન્ન રાખીને પુન્યદાન કરે છે તેને ફળ મળે છે અને જે ક્રોધ લાવીને અથવા

મન ઉદાસ રાખીને પુણ્યદાન કરે અને લેનારના મનને બહુ બળાપો કરાવે તેનું પુણ્યદાન નિષ્ફળ થવાથી મહા પાતકી થાય છે.

શિક્ષા ૧૦૩ છ—હે અરજીન! જે માણસ પોતાના દીકરાને બીજાના બોલે સોંપે તો તે દીકરાના હાથનું જળ બોલે સોંપનાર આપને પોહોંચતું નથી કદાચીત આપેલા છોકરાને પાછો લે તો તે છોકરો જીવાન થઈને મરી જાય છે અને તે ન મરે તો બીજા પુત્ર મરી જાય છે. અને આગલા જન્મમાં ધન સંતાનનું સુખ નહીં પામતાં નર્કમાં જઈ વાસ કરે છે આ સાંભળી અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે, હે સમ્મીદાનંદ પ્રભો! કેઈ માણસ આપેલા પુત્રને અજ્ઞાનથી પાછો લે તો તે આ પાપથી કેવી રીતે છુટે? ત્યાં શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું હે અરજીન તે માણસ પોતાની સ્ત્રી, તથા તે પુત્ર સાથે ગંગા આદી તીર્થોમાં સ્નાન કરી પીણી લાલ, ઘાણી, કાળી અને મધુરી એ પાંચે રગવાળી પાંચ ગાય દુધ આપતી હોય તેવી તેની ખરીયો, તથા શીંગડાને સોનું મઢાવી પાંચ બ્રાહ્મણોને પાંચ ગાયોનું દાન કરે અને પરબ્રહ્મ પરમેશ્વરની પાસે આ કરેલા પાપની મારી માગે તો આવા પાપથી છુટી પાછા લીધેલા દીકરાના હાથનું તર્પણ પહોંચે છે.

શિક્ષા ૧૦૪ થી—હે અરજીન! જે માણસ સંગ્રામમાં યુદ્ધ કરતી વખતે પોતાની પાસે રહેલા ધન અને બળના અહંકારના શબ્દો બોલી અને પોતાના વેરીને ખુરાં વચનો ગાળો દઈ સંતાપે તો આ પાપે કરી સંગ્રામમાં હાર પામી નિષ્ફળ થઈ નાસી જઈ નુકશાન ભોગવવું પડે.

શિક્ષા ૧૦૫ મી—હે અરજીન! યુદ્ધ કરતાં શત્રુને શરણે આવે અથવા બળહિન થઈ નાશી જાય તો તેને મારવો ઉચીત નથી તે છતાં જો તેને મારે અથવા ધાવલ કરે તો તે પાપથી તેનો પુત્ર યુવાવસ્થામાં મરી જાય તથા આગલા જન્મમાં તેની સ્ત્રી વાંઝણી રહે.

શિક્ષા ૧૦૬ ઠી—હે અરજીન! જે માણસ કાગળ અથવા લાકડા-

પર મનુષ્ય આદિ જન્તાવરોના ચિત્ર બનાવે તો તે દોષને માટે આ જન્મમાં અથવા આગલા જન્મમાં ધન તથા સંતાનનું સુખ નહીં પામતાં આંખે આંધળો થાય કારણ કે તે ચિત્ર નિરજીવ છે. પરંતુ ભગવાન આદિ દેવતાના ચિત્રોની પ્રતિષ્ઠા કરવાથી સંતાનનું સુખ મળે છે.

શિક્ષા ૧૦૭ મી—હે અરજુન! જે મનુષ્યના મોઢામાંથી બોલતા બોલતા થુક બહાર આવી બીજા માણસના શરીર ઉપર પડે તો તેના દોષને લીધે આવતા જન્મમાં હુકરને પેટ અવતાર લઈને અંતકાળે નરકમાં જઈ વાસ કરે છે.

શિક્ષા ૧૦૮ મી—હે અરજુન! જે માણસ પોતાના ધણીનો હુકમ નહિ માનતાં કિન્મત્ત થઈ જ્યાં ત્યાં વગર કામે ઉભો રહે અને સ્વામી શું કહે છે તે બરાબર ધ્યાનમાં નહીં લે તો તેને હમેશા દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય અને નરકમાં વાસ કરે કારણ કે સ્વામીનો હુકમ ન માનવો એ સર્વથી મોટું પાપ છે. આ સાંભળી અરજુને પુછ્યું કે હે જીવનનાથ જગત્પાંધુ કોઈ વખત સ્વામી સેવકથી થઈ ન શકે એવું કામ દરમાવે તો તેમાંથી કેવી રીતે છુટો થાય, ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે જે સેવકને કહેલ કંઈ ચાકરી બની ન શકે તેવી હોય તો સેવકે જે દીવસથી સ્વામીની આજ્ઞા લોપી હોય તેટલા દિવસનો પગાર નહીં લેવો. આ સાંભળી અરજુને પ્રશ્ન કર્યો કે હે જગદીશ્વર? જો કોઈ દીવસ સેવક સ્વામીની આકરી કરવામાં ભુલ કરે અને નીરધન અવસ્થાને લીધે પગાર પાછો આપવાની શક્તિ ન હોય તો કેવી રીતે આ પાપથી છુટે ત્યારે શ્રીકૃષ્ણજીએ કહ્યું કે જે પગાર તેને મળતો હોય તેનો ચોથો હિસ્સો પુણ્યદાનમાં વાપરે અને પરમદયાળુ પરમેશ્વરની પાસે માફી માગે તો આવા પાપથી છુટી આવે એવી થઈ સંતાનની વૃદ્ધિ પામે.

શિક્ષા ૧૦૯ મી—હે અરજુન! જે માણસ ધર્મશાળા હવેલી વગેરે

જગ્યાઓ ખાંધાતી હોય અને તે પુરું થયું ન હોય તેની અંદર બેસીને ભોજન કરે તો તેનો દોષ છે, પરંતુ જ્યારે મુકામ બરાબર તૈયાર થાય ત્યારે પોતાની સ્ત્રી સહિત પ્રતિષ્ઠા કરી પરિક્રમા કરે, અને બ્રાહ્મણને મીઠું ભોજન જમાડી ગૌઆદી દાન કરી, પોતાના કુટુંબ સાથે ત્યાં ભોજન કરે, તો અશ્વમેધ યજ્ઞ કર્યાના ફળની બરાબર કરનારું ફળ પ્રાપ્ત થાય અને આવા કર્મો કર્યાથી ધન સંપત્તી વગેરેની સુખ ભોગવે.

શિક્ષા ૧૧૦ મી—હે અરજીન મનુષ્ય તીર્થ સ્નાન તથા દરશન યાત્રા કરવા જતાં રસ્તામાં કોઈની મિજબાની (ખુશનું જમણું) જમવા રોકાય તો એ દોષથી આ જાત્રાનું ફળ નિષ્ફળ થઈ જશે આપણને મિજબાની આપી હોય તેને પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યારે અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે ભગવંત મક્તવત્સળ ? રસ્તામાં ભાઈ અથવા અંગના સગા તથા મિત્રની મિજબાની હોય ત્યાં રોકાયા વીના ન ચાલે તેવું હોય ત્યારે શું કરવું ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે કહ્યું કે જતી વેળા ન રોકાતાં આવતી વખતે મિજબાની લેવા રોકાય તેનો દોષ નથી. વળી તીર્થ તથા દેવસ્થાનની જગોમાં ભાઈ અથવા મિત્ર મિજબાની આપ્યા વીના ન જવા દેતો સ્નાન યાત્રાથી પરવારી ચાલતી વેળા તીર્થસ્નાનની સાતવાર પ્રદક્ષિણા કરી ચાલતી વખતે મિજબાની લે અને પોતે તે મિજબાનીમાં જમે તેથી વીસ ગણું બ્રાહ્મણને જમાડે તો તેનો દોષ નહીં લાગતાં સ્નાનયાત્રા તથા તીર્થયાત્રા સફળ થાય.

શિક્ષા ૧૧૧ મી—હે અરજીન ! જે માણસ પક્ષીના નાના બચ્ચાં તથા ઇંડાને અડે તથા બાહાર નાખી દીધે તો આ પાપના દોષથી સદા દરીદ્રી રહી પોતાના જીવાન પુત્રને ગુમાવે એટલુંજ નહીં પણ અંત સમયે નર્કનો અધિકારી થઈ આવતા જન્મમાં સંતાનનું સુખ નહીં પામતાં દુઃખી રહે, કારણ કે પક્ષી પોતાના બચ્ચાને તે અડકતાં જીવે તો તે

જોધને ઉડી જાય છે અને પછી પોતાના બચ્ચાનું તે પક્ષી પાલન કરતું નથી, તેથી તે ભુખ અને તરસથી મરી જાય છે અથવા તરસડીઆં મારી નીચે પડે તો બીલાડાં કુતરાં વગેરે જનાવરો તેને મારી ખાઈ જાય છે માટે આ દોષ તે માણસને માથે પડે છે.

શિક્ષા ૧૧૨ મી—હે અરજીન ! માણસોએ ગાયને દોતી વખતે તેના વાળ દુધમાં ન પડે એવી કાળજી રાખવી કેમકે ગાયના વાળ તુટવાથી આપણને દોષ લાગે છે જે કોઈ માણસ દુધને ગળ્યા પીના ઉંતું કરી પીયે તો તે માણસ દરીદ્રી થાય છે આ પાપને સર્વથી મોટું ગણેલું છે માટે માણસોએ દુધને ગાળી ઉતું કરી પીવું.

શિક્ષા ૧૧૩ મી—હે અરજીન ! જે પુરુષ અથવા સ્ત્રી છોકરાંને રડતાં મુકી કુકર્મ કરવાને જાય અથવા છોકરાંને મારે તો બાળકના નિ-સાસાથી તે માણસ નરકમાં જાય છે. અને આ સંસારમાં દુઃખી થઈ પુત્ર વિનાનો રહે અને તેને પુત્ર થાય તો તે જીવાન થઈ મૃત્યુ પામે અથવા તો તેના પાપથી તેના પીતૃદેવ સ્વર્ગમાં વસતાં હોય તે નરકમાં જઈ વાસ કરે.

શિક્ષા ૧૧૪ મી—હે અરજીન ! જે મનુષ્ય સવારમાં પોતાનું મોઢું ઘોયા વિના દૂધ આદિ કોઈ પણ ચીજ ખાય તો તે આ જન્મમાં સુખ ન પામતાં દુઃખ ભોગવે.

શિક્ષા ૧૧૫ મી—હે અરજીન ! જે માણસ વૃક્ષ ઉપરથી કાચાં ફળ તોડે છે, તે મહાદોષવાળો કહેવાય છે. જે આપણને ફળની અગત્ય હોય તો વૃક્ષઉપર ફળ ઝરાખર પાક ઉપર આવેથી તોડી ઉપયોગમાં લેવું.

શિક્ષા ૧૧૬ મી—હે અરજીન ! જે માણસ પોતાના ચાકરનો પગાર અને પોતાનું ધન ડુબાડે તો તે આ લોકમાં જન્મભર દુઃખી થઈ પુત્ર વિનાનો રહે અને પરલોકમાં સનમાન પામ્યા વિના નરકમાં જઈ નિવાસ

કરે અને જે તેના પીતૃદેવતાઓ સ્વર્ગમાં વાસ કરતા હોય તે નર્કમાં જઈ વાસ કરે.

શિક્ષા ૧૧૭ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્ય દાનમાં આપવાની ચીજને પાત્રમાં મુકી તેજ પાત્ર હાથમાં લઈ સંકલ્પ કરતી વખતે જે બ્રાહ્મણ સ્વસ્તી એવો ઉચ્ચાર મુખમાંથી બોલી દેતો, તે પાત્ર તથા હાથ પણ સંકલ્પમાં આવી ગયા માટે તે પણ આપી દેવું જોઈએ, પરંતુ શરીરમાંથી હાથ છુટા કરીને અપાય નહી, માટે હાથને બદલે સોનું, રૂપું, તથા તાંબુ જે પોતાની શક્તી પ્રમાણે તે ત્રણે ધાતુમાંથી ગમે તે ધાતુનો હાથ બનાવી બ્રાહ્મણને આપે નહિ, ત્યાં સુધી તે હાથથી બ્રહ્મભોજન વગેરે સુકર્મ કામે કરવામાં આવે તેનું ફળ મળે નહી, ત્યારે અરજીને પ્રશ્ન કર્યો કે હે યદુનાથ ? તે માણસને ત્રણે ધાતુમાંથી એક ધાતુનો હાથ બનાવી બ્રાહ્મણને આપવાની શક્તી ન હોય તો તે કેવે પ્રકારે દોષથી મુક્ત થાય, ત્યારે શ્રી કૃષ્ણે કહ્યું કે બ્રાહ્મણને મન માનતી ચાંદર (કપડું) શ્રદ્ધાથી આપે તો તે દોષને નીવારણ થાય પણ તે ચાંદર અસલ વિદ્વાન બ્રાહ્મણને આપે તોજ આ દોષથી છુટા થાય નહિ તો તે દોષ માથે ચોંટયો રહે.

શિક્ષા ૧૧૮ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્યની પરણેલી સ્ત્રી બાળગોપાળ મુકીને મરણ પામે તેમનુશ્ચે બીજીવાર લગ્ન કરવું વાજબી નથી કેમકે તે સ્ત્રી બાળગોપાળ ઉપર સ્નેહ રાખી શક્તી નથી, તેથી તે દોષથી સ્ત્રી પુરુષને નીચ યોનીમાં જન્મ લેવો પડે છે.

૨૧૯ મી-હે અરજીન ! જે મુરખ અથવા સ્ત્રી જરકર્મ (બ્યભીચાર) કરે અથવા જીગડું રમે, તે આ સંસારમાં પૈસાથી સુખ ભોગવે નહી તેમજ તેને દોષ સાથે હેત પ્રીત ટકે નહી અને અંતકાળ વખતે નરકમાં જઈ અનેક તરેહના કષ્ટ ભોગવે માટે આવી તું ભુલ દોષ દીવસ કરતો નહીં.

શિક્ષા ૧૨૦ મી-હે અરજીન ! જે મનુષ્ય ભાડ ભાંટ અને બલાડ

આ ત્રણ જાતમાંથી કોઈપણ માણસને ઘોડો અથવા ખાંડું કાંઈ આપે તો ભાટ આપનારના પુકે અવગણુ ભરેલી નકસો અથવા તેની પુરાઇ ગાય, અને મોઢે ગુણુ ગાય ઉપલી જાતો લાજ કાજ ગૃહપુદ્ધિ વિચાર એટલા વાનાથી રહીત કહેવાય છે. તેથી કોઈ દાતાર પુરૂષ પૈસો આપે તો પછી આગલા જન્મમાં આપનાર માણસ ભાટ વગેરેને ઘેર જન્મ લે અને તે અંતકાળે ઘેર નરકમાં જઈ વાસ કરે. આ સાંભળીને અરજીને બે હાથ જોડી પોતાને માથે વીતેલી વાતનો અરસાસ કરી વીનંતી કરી, ત્યારે ધન-શ્યામ શ્રીકૃષ્ણજીએ કહ્યું કે તારે ગયેલી વાતનો શોક ન કરે. અને હવે પછી આ મારી શિક્ષાઓ ધ્યાનમાં લઈ વર્તજે અને જે કોઈ માણસ આ શીશા પ્રમાણે વર્તશે તેનું સદા ભલું થશે.

શિક્ષા ૧૨૧ મી—હું અરજીન ! જે માણસ દિશાએ અગર પીશાળ કરી આવીને પુણ્ય અર્થે દાન કરે તેનું ફળ તેને પ્રાપ્ત નહી થતાં તેનો નિવાસ નરકમાં થાય,

શિક્ષા ૧૧૨ મી—હું અરજીન ! જે મનુષ્ય એક દીવસે આંગળાના નખ નહી ઉતરાવતાં આળસથી રાખે અને સાતમે દીવસે હજમત ન કરાવે તો તે માણસ જેટલું પુણ્યદાન કરે તેનું ફળ મળે નહી.

શિક્ષા ૧૨૩ મી—હું અરજીન ! જે માણસનો ચક્રદશને મંગળવારે અથવા અમાસને રવિવારે જન્મ થયો હોય તે તીથી અથવા તે વારે જો તે પોતાના નખ ઉતરાવે તો તે મહા પાતકી થાય. અને તે દેવતાઓના શ્રાપથી સદા દરીદ્રી રહે ઉપરની તીથી વારના દેવતાઓ ગુદા ગુદા છે માટે તેઓની તે દીવસે પુજા કરે તો આ સંસારમાં પરમ સુખની પ્રાપ્તિ મળે, અને અંતકાળ સમયે વૈકુંઠમાં જઈ વાસ કરે.

શિક્ષા ૧૨૪ મી—હું અરજીન ! જે મનુષ્ય આજની કરેલી રોટલી ખીજે દીવસે જમવાના ઉપયોગમાં લે તો તે માણસ સદા રોગવાળો

રહે અને પોતાના પુત્ર પરિવારથી દુષ્પ પામી અંતે નર્કમાં વાસ કરે કે-
મકે ટાડુ ખાવાથી અન્નદેવ શ્રાપ આપે છે. તેથી આ સંસારમાં સુખ નહી
ભોગવતાં અનેક જાતની શરીરે વ્યાધીઓ થઈ આવી ખુદ્દીમાં ઘટાડો તથા
આળસ નીદ્રાનો વધારો થાય છે. માટે કોઈ માણસોએ ટાડુ અન્ન ન ખાતાં
તાણુ હમેશ ઉપયોગમાં લેવાથી ફાયદો છે. પણ મીઠાઈ અથવા પકવાન
ખાય તો તેને દોષ લાગતો નથી.

શિક્ષા ૧૨૫ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય પોતાના સ્વામીની
સેવામાં દાસમુખો તથા નીરક્ષોભી રહે, બીજું ચાકરના મનને દુષ્ટી ન કરે
ત્રીજુ કોઈના ઉપર ક્રોધ ન કરે તે આ લોકમાં તથા પરલોકમાં સુખ
પામી અંતે વૈકુંઠ ધામમાં જઈ વાસ કરે.

શિક્ષા ૧૨૬ મી—હે અરજુન ! શરણે આવેલા શત્રુને શસ્ત્રવડે
નહી હણતાં ઉપકાર વડેજ હણવામાં જે પુરૂષ મોટાઈ માને, તેને ધન્ય
ગણાય છે કદાચિત અજ્ઞાન પુરૂષ શસ્ત્ર વડે હણે છે તો હણનારો પુરૂષ
સદ્ગતી પામે છે પણ હણનારની ગતી થાતી નથી

શિક્ષા ૧૨૭ મી—હે અરજુન ! જે મનુષ્ય એક જગ્યા મુકી બીજી
જગ્યામાં રહેવા જાય છે, અને તે ખાલી જગ્યાને ખરાબ હાલતમાં એટલે
સાફસુક કર્યા વગર રાખી જાય, તો તે જગ્યાના શ્રાપથી ધન સંતાનનો
નાશ થાય છે; તેમાં કાંઈ પણ સદેહ સમજવો નહી માટે મનુષ્યે અવશ્ય
જાણવું જોઈએ કે નવાને દેખીને જુનાને ભુલવું નહી.

શિક્ષા ૧૨૮ મી—હે અરજુન : જે મનુષ્ય બીજાની આશા ઉપર
આધાર રાખી બેસી રહે તેને મોટો દરીદ્રી જાણવો કેમકે આપ સમાન
બળ નહી અને મેઘ સમાન જળ નહી, માટે મનુષ્યને ઉચીત છે કે અ-
હર્નીશ પરમાત્માના ધ્યાનમાં મમ રહી પોતાના પુરૂષાતનથી જે કાંઈ બને
તે કરવું કેમકે એવો એક પણ પદાર્થ નથી કે તે મનુષ્યથી બની શકે

નહી પરંતુ ક્રીયાહીન, અજ્ઞાન, આળસઔથી બને નહી તેને મનુસ્ય અ-
વતારે પશુ સમાન જાણવો.

શિક્ષા ૧૨૯ મી—હે અરબુન ! મોટામાં મોટું તીર્થ માળાપની
સેવા છે પણ જો શક્તિ હોય તો બીજા ૬૮ તીર્થો છે તેમાંથી જો
કાંઈ બને તે કરવું પણ જો શક્તિ ના હોય તો ઘેર રહી માળાપની સેવા
શુદ્ધ અંતકરણથી કરે તો તે બધા તીર્થો કરતાં શ્રેષ્ઠ છે.

શિક્ષા ૧૩૦ મી—હે અરબુન ! મનુષ્ય ખોતાને ઘેર આવેલા આ-
હ્મણને ખેસવાને આસન આપે નહી તો તેં ધરધણીની સંપત્તીનો નાશ
થઈ દરીદ્ર બને છે કેમકે આહ્મણોની ગુદાએ દરીદ્રનો વાસો હોય છે અને
તેથી આસન ન આપતાં ખાલી જમીનપર, ઘરમાં ખેસાડે તો તે દરીદ્ર ઘરમાં
રહે છે પણ જો આસન આપ્યું હોય તો દરીદ્ર આહ્મણની ગુદાએજ રહે છે.

સમાપ્ત.

। मालिनीवृत्तम् ।

आसंत गिरी समस्यात्कज्जलं सिंधुपात्रं ।

सुरतरु वर शाखा लेखिनी पत्र मूर्वोम् ॥

लखति यदि गृहित्वा शारदा सर्वकालं ।

तदपितव गुणाना मीशपारं नयाति ॥

અધ્યાત્મિક પદો.

અમારો રામ.

માઢ.

આનંદ કંદ અનંતરે, એવો અમારો રામ;

જેના વિના આ લોકમાં, ઠાલુ ન કોઈ ઠામ.

ટેક.

પૃથ્વી પાણી તેજ વગેરે, સર્વે એનાં અંગ;

જૂદાં કેમ પડે તે કો'ને જલમાં જેમ તરંગ.—

૨ એવો૦

જ્યાં જ્ઞેશો ત્યાં પૂર્ણ ભરેલો, પણ તે સ્થૂલ ન હોય;

ઝીણામાં ઝીણો છે પોતે, નિરખી ન શકે કોય.—

૨ એવો૦

કેમે માપ ન થાય કશાથી, માયા તીત મહાન;

બ્રહ્માને ભવ જેવા જેતું, નિત્ય ધરે છે ધ્યાન.—

૨ એવો૦

આંખ વિના દેખે છે સૌને, શ્રવણ કરે નહિં કાન;

નામરૂપ આ દૃષ્ય બધાનું, નિર્મલ એક નિધાન.—

૨ એવો૦

વિશ્વ અલૌકિક વૃક્ષ બન્યું છે, પોતે તેનું મૂલ;

આડંબર આરંભ્યો ભારે, પણ નોખો નિર્મૂલ.—

૨ એવો૦

મન-વાણી નહિ પહોંચે પૂરાં, છે સૌનો આધાર;

સત્તાથી સંભાળી રાખે, બ્રહ્માંડોનો ભાર.—

૨ એવો૦

પશુ પક્ષી માણસ સર્વેમાં, પોતે જીવન રૂપ;

દેવોનો પણ દેવ દયાલુ, ભૂપોનો પણ ભૂપ.—

૨ એવો૦

ભાવ પ્રમાણે દર્શન દે છે, ભક્તજનોને જેમ;

રૂપ ધરે છે તાતાં મોટાં, પ્રતિબિંબ આપે એમ.—

૨ એવો

માઢ.

૨

- પંચભુતના પિંજરમાં છે, પોતે પંખી રૂપ,
અનર અમર અવિનાશી અંતે, અળગો એક અરૂપ.— રે એવો૦
- અવળા ચાલે એ લોકોને, દે છે દંડ પ્રચંડ:
જાડી રીતે ક્યાંદિ જડે નહિ, ખોજો સઘળા ખંડ.— રે એવો૦
- દૃષ્ટા દર્શન દૃશ્યપણથી, લાગે છે બહુ રૂપ;
તત્ત્વ વિચારે ત્રિપુટી જોતાં, અંતે આપ અરૂપ.— રે એવો૦
- ઉત્પત્તિ સ્થિતિ લય છે સર્વે, એની સ્ફૂરણા રૂપ;
આ જંજલ જમાવી બેઠો, પણ પોતે ગૂપચૂપ.— રે એવો૦
- બાંધ્યે તે બંધાય ન બૂઢો, છોડ્યો નહિ છોડાય;
વેદ પુરાણો તત્ત્વવિચારે, જેના ગુણને ગાય.— રે એવો૦
- પાસે નિત્ય રહે છે પણ તે, બોધ વિના છે દૂર;
ભાવે તે રીતેથી ભાજો, ભાઈ બધે ભરપુર!— રે એવો૦
- મર્યાદાનું મૂલ દયાલુ, કાલ તણા પણ કાલ;
કોટી કલ્પ જતાં પણ વીતી, વાંકો થાય ન વાળ.— રે એવો૦
- કેશવ હરિ કે રામ કહેા કે, સર્વે તેનાં નામ;
પોતાના લોકોને પ્રેમે, આપે ઉત્તમ ધામ.— રે એવો૦

સદ્ગુરુનું શરણ.

રાગ દેશ.

સદ્ગુરુ-શરણ વિના અજ્ઞાન તિમિર ટળશે નહિ રે;
જન્મ-મરણ દેનારૂં ખીજ ખરૂં બળશે નહિ રે.—ટેક.
પ્રેમે વચનામૃત પાન વિના, સાચા ખોટાના ભાન વિના;
ગાંઠ હૃદયની જ્ઞાન પવના, ગળશે નહિ રે.— સદ્ગુરુ૦

શાસ્ત્ર પુરાણ સદા સંભારે, તન મન ઇન્દ્રિય તત્પર તારે;
વગર વિચારે વળમાં, સુખ રળશે નહીં રે.— સદ્ગુરુ૦

તત્ત્વ નથી મારા તારામાં સુઝ સમજ નરતા સારામાં;
સેવક સુતદારામાં, દિન વળશે નહિ રે — સદ્ગુરુ૦

કેશવ હરિની કરતાં સેવા, પરમાનંદ ખતાવે તેવા;
શોધ વિના સજ્જન એવા, મળશે નહિ રે.— સદ્ગુરુ૦

રામગ્રી.

રે જીવ ! તું શિવરૂપ છે, બૂલ્યો કેમ બમે છે ?
આ સંસારની જાલમાં, શું ગુંથાવું ગમે છે ? રે જીવ૦

પંચ મહાભૂતનો થયો, તું નથી જડ દેહ !
શાસ્ત્ર પુરાણો શાખ દે, પછી શો સંદેહ ? રે જીવ૦

જ્ઞાનેન્દ્રિય તે તું નથી, નથી તું પંચ પ્રાણ;
કર્મેન્દ્રિયો પણ તું નથી, એમ નિશ્ચય જાણ. રે જીવ૦

પંચ મહાભુત તું નથી, તું નથી નામરૂપ;	
વર્ણ અને જાતિ તું નથી, કાં પડ્યો અંધકૂપ?	રે જીવ૦
ત્રિગુણ અહંકાર તું નથી, નથી માંસને મેદ;	
વસ્તુ-કાલ અને દેશનો, તુજમાં નથી ભેદ.	રે જીવ૦
હાડચર્મ રસ લોહીને, તું નથી મલ મૂત્ર;	
માત પિતા ભાઈ ભામિની, પુત્રિ કે નથી પૂત્ર.	રે જીવ૦
કૃતૃત્વ પણ તું માનથી, નથી ભોકતૃત્વ ભાઈ;	
સંસારના સંબંધની, નથી તારે સગાઈ.	રે જીવ૦
નીચ ઉચ્ચવર્ણ તું નથી, નથી નર તેમ નારી;	
તારાં નથી ધન ધામ આ, તે તું જોને વિચારી.	રે જીવ૦
ખાવું પીવું હર્ષ શોક એ, દેહના સહુ ધર્મ;	
વેદ વેદાંતની વાણીનો, કેમ જાણે ન મર્મ ?	રે જીવ૦
જન્મ મરણ ને જરા નથી, એક રૂપ અનાદિ;	
સચ્ચિત્ આનંદ રૂપ છો, નથી અંત ને આદિ.	રે જીવ૦

શ્રી રામ દોહા.

રામ નામકો કલ્પ તર, કલી કલ્યાણ નિવાસ;	
જો સુમરત ભયો ભાંગતે, તુલસી તુલસીદાસ.	૧
રામ રામ કહો રામ કહો, રામ કહો જોર જોર;	
રામ કહેસેં હોતહે, સકલ પુન્યકો ઢેર.	૨
તુલસી અથ સખ દુરી ભયે, રા અક્ષરકે લેત;	
શ્રીરીનેરે આવે નહીં, મ અક્ષર પટદેત.	૩
સારે જુગડી સંપદા, સ્વાશા સમ નહિ હોય;	
સો સ્વાશા રઘુનાથ ખીના તુલસી વૃથા ન ખોય.	૪

તુલસી સીતા રામકો, રીઝ બળે યા ખીજ;

ન્યુ ખૈતરમેં બોવીએ ઉલટા મુલટા ખીજ.

૫

દિપ સીખા સમ યુવતી સુખ, મન જનીહોસી પત;

બજહી રામ તજી કામ મદ, કરહી સદા સતસત.

૬

કહા કહીએ કહા જોરીએ, થોરે જીવન કાજ;

છોરી છોરી સખ જાતહે, દેહ કુટુંબ ધન રાજ.

૭

હરિગીત છંદ.

શ્રી રામચંદ્ર કૃપાળુ બજ મન, હરણુ બવ ભય દારણુ;

નવ કંચ લોચન કંજ મુખ કર, કંજ પદ કંજારણુ.

કંદર્પ અગનીત અમીત છખી, નવ નીલ નીરજ સુંદીરં;

પટ પીત માન ઉતતડીત સુચી, રૂચી નૌમી જનક સુતા વરં.

શીર કીરીટ કુંડલ તીલક ચાંરં, ઉદાર અંગ વીલુપણુ;

આગન જીજ શર ચાપ ધર, સંગ્રામ જીત ખરદૂપણુ.

બળે દીનખંધુ દીનેશ દાનવ, દલન દુષ્ટ નીકંદનં;

રઘુનંદ આનંદકંદ કૌશલ, ચંદ દશરથ નંદનં.

ધતી વદતી તુલશીદાસ શંકર, શેશ મુની મન રંજનં;

મમ હૃદય કંજ નીવાસ કરી, કામાદી ખલ દલ ગંજનં.

રસીમાવર રામચંદ્રકી જે, રાજા રામચંદ્રકી જે, સીતા રામચંદ્રકી જે.

જાહેર ખાખર !!!

કાલને પાંચે ન રહેવું

રાગદેશ (કલ્યાણ અગર બેરબી)

અનંત રો રહ્યા જાણી ? ખલકમાં ખાણુ મળતા ॥
 જાણી કો અન્યત્ર કોણ, નથી નેજા દાવ ચાલતા ॥ ૭૬
 વળેતો મહિએ આગળ, તથા સાંધે કરું લાગતા;
 ધરા ધન ધામને મેળી, રમતાં રો મગસતા. ૭૭ —
 લુપ્તેથી રા હજી સુતા, ખરેખર આગળ ખાણ.
 સમય પીતા પાણી પાત્ર, કુલલ નાંધી કનારાના, ૭૮ —
 રહેને સંપત્તિ નથી. જાવન જાવનમાં જાણે;
 મગલે મોહ આપાથી, વિના મોને મગસતા; ૭૯ —
 તમારું રું તને જેના, કની મંજી નમન દેખા
 ધરા ધન ધામને કામે, તથા નિત્યે ધરાવાના ૮૦ —
 અમાઈ જૂઝ હીજાથી, વિભાગી વાગ લીજાથી;
 પગેજી આપને ધામે, બંદે બાંદે બસવાના; ૮૧ —
 ખાખર પાણી નયા પડતી, તથા જાણવાની ગણી;
 ચડીયા કાલની કાંદ, ચાળે ચોંપે ચાલવાના. ૮૨ —
 સદા સમસંભને સાંધા, નિસારો વેપને સાંધા;
 ઉપાધી આતરો અતે મહાસુખને જગાવાના; ૮૩ —
 સદા સંભારે ના શોખે, રાખા છુગ વાત ના બાંધે;
 કુખા હરિરામની માંતો, તથા દુખે દખાવાના, ૮૪ —

